

צבר העורף: אכזה או ככל יוסף שיבלא

הגיליון הזה שואל אם טיפוח תקוות השלום היא אתגר אסטרטגי של ישראל. יש רואים בניסוח השאלה כניעה לרוח של פסימיזם הנושבת כל אימת שמדברים בשלום כיעד אפשרי הניתן להשגה בימינו. האופטימיסט היה מנסח פשוט השלום, הוא עצמו, לא הטיפוח של התקווה, הוא יעד אסטרטגי. אבל היה מצטט פסוקי מקרא, מאמרי חז"ל תלמודיים, משפטי דברים שאמרו הוגים או מנהיגי ציבור בארץ ובקרב גויי כל הארצות, מעין אסופה תחת הכותרת " גדול השלום", והיה מניח את כל הצרור באמרות הנהדרות לפני האומה כיעד אסטרטגי. מי שמדבר על טיפוח התקווה היה האופטימיסט אומר, כמו נטל מן השלום את מימד ההיתכנות במציאות והותיר אותו על כנו כאידיאל, כמשאת נפש, המזכיר את אימרתו הידועה של קנט כי "אין דבר בעולם שאפשר להגדירו כטוב המוחלט לצד מן השאיפה לטוב המוחלט".

לביקורת על השאלה מצטרפים אנשי מעשה, המבקשים לתקן ולומר, לא טיפוח התקווה היא יעד אסטרטגי אלא החתירה המתמדת להשגת שלום היא היעד. הם חוששים פן תקווה מתפרשת כערטילאית, כטיפוח של חלום שאינו מלווה במאמצים יום יומיים למימושו. מן המקומות מהם באים אנשי המעשה, חלומות השווא ידברו וחתירה היא ההשקעה הנדרשת, היא המטלה, היא מצוות העשה הקובעת.

יש אמת בשתי הטענות ואף על פי כן הגיליון הזה שואל והכותבים בו משיבים שאלה על טיפוח התקווה. טיפוח התקווה היא מענה אופטימי להשתלטות הפסימיות על הישראלי, היכול למדוד את שנות חייו על פי תחנות של חתירה לשלום שלא עלו יפה ונגמרו לא רק במשברים אלא במלחמות, לא רק במלחמות אלא בהעתק האיבה לזירת הטרור, לא רק בטרור אלא גם בדמוניזציה של ישראל כמדינה בת זכות קיום. טיפוח תקוות השלום מציב יעדים בפני המחנך, הרב, מורה הדרך, הסופר, האמן, כולם סוכנים של שינוי המציאות ועושה כן כשלאורה הסקפטיות מהלכת ברחובותינו ומודיעה בקול רם כי אין חכם כבעל ניסיון. טיפוח התקווה היא מעשה ההופך את המחר לפרטנר במציאות, בה נאמני מבחן התוצאה והשורה התחתונה פוסקים על פי מעורבותם הפעילה ביצירת ההיסטוריה, כי אינם פרטנר.

החתירה לשלום היא מטלה המוטלת על מדינאים על גנרלים ועל נושאים ונותנים. היא אינה מוטלת על המחנך הדואג את דאגת הילד והילדה בעם הזה הראוי כל כך והזקוק ללא שיעור לאמונה, כי יום יבא ויהיה לו מנוח מן המלחמות. טיפוח התקווה היא תמצית הניסוח המיימונידי: "אף על פי שיתמהמה אחכה לו בכל יום שיבוא". אוי לנו אם לא נטביע את התקווה הזאת במערכות הדעת והבינה של האבות ושל הבנים כאחד.

הגיליון הזה מוקדש לזיכרו של הפרופסור יוסף גינת, שנפרד מעולם המעשה והתקוות, לפני שמעשיו כלו ולפני שתקוותיו נתמששו. איש המדע הזה שידע את סוד החקירה ואת העונג הרוחני של הדרישה ואת הטעם המשכר של העשייה המוכתבת מן העיון ומן האמונה כאחת, היה בעיני אחד מן הדגולים באנשי המופת של האקדמיה שצירף הלכה למעשה ועשה מעשה להלכה. הוא היה בן הארץ הזאת, בה נולד ובה מת, בה ראה את נוראות מלחמותיה, את תוגת עקירותיה אך בה גם חווה את בנינה ואת שמחת שיקומה. הוא עמד בחזית ולחם בה, מלחמה גדולה על השלום בין איש ישראל לבין איש ערב ומשני עברי קו החזית ידע ליצור לעצמו כוחות מסייעים. הלך לו אחד ממטפחיה הגדולים של התקווה. אשריו שהתקווה לא נסתלקה עימו.

יוסף גינת, עורך ראשי

תוכן עניינים

- לזכרו -

הבנת התרבות של האחר במשא ומתן

פרופ' יוסף גינת 2

יוסי - האיש והאדם

אביבה פלטר 3

הכי מענטש שהכרתי

ד"ר רונן ברגמן 4

יוסף גינת בין מערב למזרח

פרופ' עארף אבו-רביע 5

- טיפוח התקווה -

טיפוח התקווה לשלום - סם חיים למדינה

יצחק מאיר משוחח עם איתן בנצור 6

בשבחה של תקווה

עמירה דותן 10

השאיפה לשלום

ד"ר אפרים סנה 11

על תקשורת, מלחמה ושלום

פרופ' דב שנער 12

ירמיהו - גורלו של חוזה

הרב בני לאו 13

הרוצה בשלום יכון לשלום

ד"ר שלמה פרלה 14

הסרוב לנהל משא ומתן

ד"ר דוד אלטמן 15

האומנם יעד אסטרטגי?

ד"ר ראובן פדהצור 16

עם הספרא ועם הסייפא

יוסף נסראלדין 17

אין לנו דרך אחרת

ברוך שפיגל 18

מלחמות, מתווכים ומה שביניהם

אלי פרידמן ואסתי עופר 19

החפץ בשלום יכון למלחמה

פרופ' דוד קאסוטו 20

מדור תגובות 20

עורך ראשי: יצחק מאיר

עורכת: אביבה פלטר

מרכזת: אסתי עופר

הפקה אינטרנטית: אלי פרידמן

עימוד ועיצוב גרפי:

מירב דסקלו הפקות בע"מ

הבנת התרבות של האחר במשא ומתן

פרופ' יוסף גינת,

6.3.1936 - 12.5.2009

צלם: טרוור ספיר, יו"ר עמית,

מרכז ש. דניאל אברהם לדיאלוג אסטרטגי

Photographer: Trevor Spiro, Co-Chairman,
S. Daniel Abraham Center for Strategic Dialogue

הבנת התרבות של האחר, הינה אלף בית, כאשר מקיימים משא ומתן. אם רוצים לקדם יחסים כלכליים עם עמי המזרח הרחוק, יש לדעת כי אין חבוקים או נשיקות, כאשר נפגשים לדיונים. בחברה ובתרבות הערבית, מקובל, אם לא בפגישה הראשונה, אזי מקיים הפגישה השנייה ואילך, להתנשק על שתי הלחיים. לאורכם של יחסי גומלין בין ישראל לארצות ערב, יתכן והיו נחסכות מלחמות, אם היינו מכירים היטב את התרבות של האחר. לעיתים נראה לי שאין אנו רוצים להכירה. תקצר היריעה מלפרט אירועים שונים ביחסנו עם שכנינו, שבגלל חוסר הבנת התרבות של האחר היוו מכשול לקידום השלום. אני רוצה להתמקד בשתי סוגיות חשובות, לקראת דיוני הוועידה, שהנשיא בוש מתכוון לנסח בחודש נובמבר הקרוב בארה"ב. האחת - פתרון לסוגיית הר הבית, והשנייה - פתרון לבעיית הפליטים הפלסטיניים.

הר הבית

לאחר מלחמת ששת הימים, התכנסו נציגי המדינות המוסלמיות והקומוניסטיות ועדה בשם ועדת ירושלים. הועדה דנה בעיקר בסוגיות הר הבית. המדינות המוסלמיות מבדילות ומפרידות בין הצד הדתי לבין הצד המדיני בסכסוך בין ישראל לפלשתינים. הועדה שקמה, העמידה בראשה את חסן השני מלך מרוקו, ואילו יאסר ערפאת מונה להיות סגן בלבד. הארצות המוסלמיות אינן כורכות את עניין הר הבית עם הבעיה הפלשתינית. כאשר נפטר חסן השני מלך מרוקו, חרגו חברי הועדה מנורמות ערכיות והתנהגויות מוסלמיות. בתקופת האבל, שהיא בת 40 יום (בדומה ל-30 ימי אבל בתרבות היהודית), אין דנים בנושאים של יום יום או בנושאים שאינם דחופים. עם מותו של חסן השני מלך מרוקו, כיהן יאסר ערפאת כממלא מקומו של ראש הועדה. המדינות המוסלמיות, שחששו מכך שיאסר

תקציר מאמר:

The Importance of Cross Cultural Understanding in the Course of Negotiations, by Joseph Ginat and David Altman

ערפאת ישתלט על הועדה, מיהרו ומינו, ביום החמישי למוותו של חסן, את בנו מוחמד השישי, כיו"ר הועדה לענייני ירושלים. היה כאן איתנות ברור ליאסר ערפאת, שהמדינות המוסלמיות מפרידות בין הנושא הדתי לנושא המדיני. בשיתוף עם פרופ' אפרים יער - יוזמנו מאוניברסיטת תל אביב, הצענו, שישראל תדון בסוגיית הר הבית עם חברי הועדה המוסלמית לענייני ירושלים, ולא לכרוך את הר הבית בכל פתרון שהוא עם הפלשתינים. בתקופת הדיונים של קמפ דייוויד, נפגשנו אפרים יער ואנוכי לשעה ארוכה, עם רה"מ דאז אהוד ברק, וניסינו לשכנעו, שלא ידונו בקמפ דייוויד בסוגיית הר הבית. לא הצלחנו במשימה.

בהתאם להצעתנו, יש לקבוע נציגי שלוש מדינות מוסלמיות, שיהלכו את העניינים האדמיניסטרטיביים בהר הבית. ירדן חייבת להיות אחת משלוש המדינות, וכן הפלסטינים, ונציגי נוסף מאחת משלוש המדינות הבאות: מרוקו, מצרים או סעודיה. לגבי נושאים שיהיו כבדים יותר מאשר ניהול יומיומי שוטף, הצענו, שכל אחת מחמש המדינות המוזכרות, תשלח נציג לועדת הר הבית. החמישה ידונו עם ישראל בדרכי גישה להר הבית ובאירועים שונים, שמעבר ליום יום בהר הבית. אנו מדברים על ניהול ולא על ריבונות. המושג ריבונות, מהווה מוקש לכל נושא שהוא בהר הבית. ברגע שהריבונות היא של האל, ולא של בני אנוש, אפשר לדון בפתרונות ובהסדרים, שיטפלו בכל סוגיות הר הבית. שוחחתי עם נציגים ירדנים בכירים ועם אינסטנציה גבוהה מאוד במצרים. למדתי, שההצעה שלנו לפתרון מצאה חן בעיניהם. לראיה, מי שהיה ממלא מקום השגריר המצרי בישראל בשעתו, המנוח איהאב שריף, שמונה ע"י המצרים מאוחר יותר לכהן כשגריר מצרים בעירק ונרצח ע"י אנשי אל קאעידה, טיפל בנושא ד"ר איהאב שריף, שהיה גם איש משכיל וחוקר אקדמי, בקש ממני לראות את הרב הראשי לישראל. קיימנו פגישה אצל הרב בקשי דורון, שלא גילה כל התנגדות להסדר המוצע. בפגישה שנייה, אמר לי ד"ר שריף, שבבדיקה שנערכה, הסעודים לא יסכימו להשתתף באופן פעיל בוועדה. הם חוששים שהמודל המוצע כאן, יכול להוות דוגמא להסדר במקומות הקדושים במכה ובמדינה. לסיכום נקודה זו: תהיה זו טעות חמורה להתייחס להר הבית בדיונים מדיניים עם הפלסטינים. את סוגיית הר הבית יש לפתור במישור הדתי-תרבותי-מוסלמי, היינו, בדיונים בין נציגי ישראל לבין נציגי הארצות החברות בוועדה האסלאמית לירושלים.

הפליטים הפלסטינים

בעוד שסוגיית הר הבית אינה נראית לכותב שורות אלה כבעיה קשה לפתרון (אם צועדים בנתיב הנכון), הרי שפתרון בעיית הפליטים הפלסטינים הינו הנושא הקשה ביותר. אולם, גם כאן, אם נלמד היטב את הצד התרבותי ואת נורמות ההתנהגות של הערבים, נראה כי יש פתרון לבעיה. לאחר מלחמת ששת הימים, ערכתי סיורים ופגישות בכל מחנות הפליטים שבגדה המערבית וברצועת עזה. השיחות

והביקורים התקיימו מספר פעמים בכל מחנה. לאחר המלחמה הראשונה בלבנון, בקיץ 1982, בקרתי במחנות הפליטים, שהיו באזור שליטה ישראלית בלבנון. במחנות הפליטים בירדן ביקרתי לאחר חתימת הסכם השלום. משיחות עם פליטים, ובעיקר עם צאצאי הפליטים, למדתי, שלא מעטים מבני המחנות ניסאו - הן בנים והן בנות, לתושבים מהפריפריה הסמוכה למחנה. למרות שמבחינה פוליטית, עידוד מזדנית ערב את הפליטים להישאר במחנות, כדי להנציח את עובדת היותם פליטים, המציאות הביאה ליצירת יחסים כלכליים וחברתיים בין אנשי המחנות, לבין תושבי הפריפריה הקרובה. במקרים לא מעטים מצאתי, כי תושבי המחנות, שמצבם הכלכלי השתפר, מכרו את יחידות המגורים שלהם במחנות לאחרים, ועברו להתגורר בערים, בעיקר אלה הסמוכות למחנות.

בשנת 2007, יש כבר דור שלישי וניצנים של דור רביעי, שנישאו מחוץ למסגרת החמולתית ומחוץ למחנות הפליטים. למדתי, שלפחות 70% מתושבי המחנות של היום, אינם מוכנים באופן מעשי להיעקר שנית מסביבתם ולגדוע את קשריהם עם צאצאיהם שנשאו לבני כפרים וערים הסמוכות למחנות, ולחזור למקום הישבו המקורי טרום 1948. לפני שנתיים, ערך החוקר הפלסטיני, שהינו בעצמו פליט, ושמו חליל שיקאקי, סקר מקיף בכל מחנות הפליטים, כולל מחנות שלא יכולתי להגיע אליהם בלבנון ובסוריה. הוא הגיע למסקנה דומה: קרוב ל-75% של תושבי המחנות לא מוכנים להיעקר מחדש ולחזור למקום אותו נאלצו סבחה וסבותיהם לעזוב במלחמת השחרור. כאשר פנה חליל שיקאקי אל המרואיינים וציין כי הסדר בעיית הפליטים יוכל להתקיים רק כחלק מהסדר שלום, ולכשיהיה שלום ישראל ודאי תגייס את כל אזרחיה לצה"ל. בהציגו סוגיה זו כשאלה, פחות מ-4% מכלל הנשאלים אמרו שהם רוצים לחזור לפלשתינן שלפני 1948.

מה הוא אפוא הפתרון המעשי האמיתי לסוגיית הפליטים? מבחינתם - ולא מסיבות פוליטיות של מנהיג ערבי זה או אחר, יש לשקם את מחנות הפליטים. יש להרוס את כל המבנים הרעועים, ולבנות שכונות מודרניות. חשוב יהיה לשתף את הפליטים בהקמת בתיהם. יש לבנות בתי ספר וגני ילדים של המאה ה-21, עם ציוד טכנולוגי מתקדם ומחשבים. יש להקים מגרשי משחקים, והעיקר - מפעלים שיהוו מקורות תעסוקה לראשי ולבני משפחות הפליטים.

כל ניסיון לעקור את הפליטים ולהביאם למקום אחר, כולל הגדה המערבית, לא יעליח, ויגרום למשבר בקרב הפליטים. הם יתפכו לפליטים פעם נוספת. על כל החברות באו"ם, כולל ישראל, להטות שכם ולפתור אחת ולתמיד את הבעיה הכאובה של פליטות פלשתיניות. וכאמור, הפתרון המעשי היחידי הוא לשקם אותם בסביבה שבה הם מתגוררים כבר 60 שנה, לשפר את תנאיהם, להפכם לאנשים גאים, המשולבים בסביבתם ואינם נעקרים מצאצאיהם, שכבר הקימו משפחות בפריפריה של המחנות. ■

19 בספטמבר 2007

יוסי - האיש והאדם

אביבה פלטר

בל"ג בעומר תשס"ט הלך לעולמו פרופסור יוסף גינת מנהל המרכז לדיאלוג אסטרטגי. דרכינו נפגשו שנים רבות בטרם עבדנו יחד, וזכיתי לעבוד עמו מהיום בו נתמנה לתפקיד מנהל המרכז לדיאלוג אסטרטגי במכללה האקדמית נתניה.

עבדתי במחיצתו של אדם, אשר ניחן בתבונת כפיים ובתבונת הלב, אשר פעל ללא לאות ומבלי שים לב לשעות היממה החולפות. פגשתי באדם הרוחש כבוד לזולת באשר הוא וזאת, ללא הבדל של דת גזע ולאום.

פגשתי באיש היודע ספר, איש הבקיא במקורותינו כתלמיד חכם, אדם השולט ברזי הלשון העברית וברזי השפה הערבית, איש אשר ידע כיצד יש להלך בין מנהיגים וראשי אומה וידע להלך באוהלי הבדואים, פנה לכל איש לפי דרכו ועל-פי מנהגיו, פנה לכל איש בלשונו, לפשוטי-עם ולנכבדי עם, איש אשר ידע להלך עם כל אדם.

יוסף גינת, יוסי, כפי שביקש שיכנהו וכך נקרא בפי כל, נולד בירושלים בשנת 1936 וגדל במושב עטרות. עם פרוץ מלחמת העצמאות נאלצו חברי המושב לנטוש את ביתם, בהוראת ראש הממשלה ושר-הביטחון, דוד בן-גוריון, ומשפחתו הפכה באחת מאנשי עמל במושב למשפחת פליטים. בהיותו בן 15 שנים, נאלץ לצאת לעבוד, כדי לסייע בפרנסת בני משפחתו, ולמרות הקושי הכרוך בכך, לא ויתר על המשך לימודיו ופנה ללימודים תיכוניים בבית ספר ערב.

יוסי התגייס לצה"ל כחבר גרעין נח"ל, שרת ביחידת הצנחנים תחת פיקודו של מוטה גור, השתתף בפעולות התגמול של שנות ה-50 ובמבצע קדש בשנת 1956.

במלחמת ששת הימים לחם בחזית המצרית כלוחם סיירת חטיבה 7 בחיל השריון. בתקופה מאוחרת יותר, שובץ

אביבה פלטר, מנהלת פעילות בינלאומית וכנסים, מרכז ש. דניאל אברהם לדיאלוג אסטרטגי במכללה האקדמית נתניה

כאיש מילואים לחיל המודיעין שם נסתייעו בשליטתו בשפה הערבית ובבקיאותו הרבה בתרבותם ובמנהגייהם של הערבים.

עם שחרורו מצה"ל הצטרף לקיבוץ אורים שבנגב. במהלך שמונה שנות שהותו בקיבוץ, הרבה להתרועע עם הבדואיים תושבי האזור, למד את דרכיהם וטווה קשרי ידידות יוצאי דופן עמיהם, קשרים אשר נמשכו עד יומו האחרון.

הוא הפך לנציגם ולדוברם של הבדואים ושל ערביי ישראל, נרתם לסייע בתהליך השתלבותם של הערבים במדינה בכל דרך אפשרית, בעזרת מחקרים אקדמיים, בפעילותו בממשלה למען פתרון בעיות ערביי ישראל, ובעזרה אישית לחבריו הערביים אשר מצאו אצלו אוזן קשובה לכל בעיה אשר התעוררה בנושאי ערביי ישראל.

יוסי פנה ללימודים אקדמיים וכדרכו, בהתמדה ובשקידה, רכש שלושה תארים: תואר ראשון באוניברסיטה העברית בירושלים בארכיאולוגיה ומדעי המזרח התיכון, תואר שני באוניברסיטת תל-אביב באנתרופולוגיה חברתית ופוליטית, תואר שלישי באוניברסיטת יוטה בארה"ב.

עבודת הדוקטורט פורסמה כספר על מעמד האישה בחברה הכפרית הערבית והעמיקה את קשריו עם משפחות ערביות. הוא החל לפעול לחיזוק מעמדה של האישה הערבייה, נאבק במקרי רצח על כבוד המשפחה והפך לכתובת של קבע בקרב זוגות במצוקה, להם דאג למצוא מקום מקלט, עד יעבור זעם, בקיבוצים השכנים, ובשעת הצורך אף בביתו.

בקיאותו בשפה הערבית, היכרותו האישית עם ערביי ישראל, האמון הרב אשר נתנו בו והקרבה הרבה אשר חשו כלפיו, הביאו למינויו לתפקידי מפתח, כיועץ אישי לענייני ערביים לשר-הביטחון משה דיין ז"ל, בשנות ה-70, כיועצו של שמעון פרס לענייני מיעוטים, בתקופת כהונתו כראש הממשלה בממשלת האחדות, וכיועצו של נשיא המדינה עזר וייצמן ז"ל, בכהונתו כנשיא המדינה וכשר לענייני ערביים.

במסגרת עבודתו בעולם האקדמי, חקר את המורמונים הפונדמנטליסטים, המנהלים מסגרת משפחתית פוליגאמית, באוניברסיטה של יוטה, הקים את המרכז ללימודי שלום באוניברסיטת אוקלהומה שבארה"ב, מרכז אשר עסק בחיפוש דרכים להפגת מתחים במזרח התיכון. לפעילות ברוכה זו אף הצליח לגייס את הנסיד חסן מירדן.

בשנת 1989 נתמנה כמנהל המרכז האקדמי הישראלי בקהיר. תקופת כהונתו, בשנים 1989 - 1992 היתה תקופה של שיא בפעילות המרכז בקהיר, לא מעט בזכות יכולת התקשורת הבין-אישית שלו, אמנות הכרת תרבות האחר, אשר הפכה להיות התוואי המנחה את כל פעילויותיו, ובזכות נועם הליכותיו, אשר אפיינו את מהלכיו, בין יהודים כבין ערבים.

בתקופה זו הגה את רעיון הוצאת הגניזה מבית הקברות היהודי בבסאתין, העברת כל החומר לבית המדרש שליד בית-הכנסת אבו-עזרא שבקהיר, צילום כל המסמכים, ועל ידי כך שימורם והצלתם מדיקבון, והחזרת כל המסמכים לגניזה, לאחר השלמת מלאכת הצילום. המבצע כולו, אשר התנהל בסדר מופתי, תוך שיתוף פעולה מלא עם השלטונות המצריים, נסתיים בהצלחה.

בשנת 2004, עם פרישתו מאוניברסיטת חיפה, שם כיהן כמרצה במשך 28 שנים, עד אשר יצא לגמלאות, התמנה לתפקיד סגן נשיא לקשרי חוץ ולמחקר במכללה האקדמית נתניה, ולתפקיד מנהל המרכז לדיאלוג אסטרטגי.

גם בתפקידו זה, פעל, בלהט האופייני לו, ליצירת מפגשים בין ירדנים, פלסטינאים, מצרים וישראלים ולבניית דיאלוגים בין-דתיים כדי לתור אחר כל דרך אפשרית ואחר כל צעד, להביא למכנה משותף ולבסיס ליצירת הבנה בין העמים.

גם כאשר גופו בגד בו וכוחו הפיסי לא היה עוד עימו, המשיך, נאמן למטרתו, לארגן כנסים, ליזום מפגשים ולעשות כל הניתן לעשות, כדי להתקדם אל עבר היעד הנכסף - אל עבר השלום. ■

הכי מענטש שהכרתי

ד"ר רונן ברגמן

התכופות שערך ברחבי מצרים. הגעתי לעיר זרה במדינה בה מעולם לא ביקרתי ובזכות דליה ויוסי הנחיתה הפכה לרכה הרבה יותר. הם קיבלו אותי בזרועות פתוחות, כך, פשוט, מבלי שייצא להם משהו מזה, זולת הרצון לעזור והעניין הכן, כאדם לאדם, לא כחוקר, במי שמסביב. היושר, הכנות והרצון לסייע הם גם אלה שהביאו לפגיעה העמוקה שיוסי חש, כאשר נבגד בידי חברים קרובים או אנשים שהיו כפופים לו ושקיבלו ממנו כל כך הרבה. בעלבו מהול בתימהון, הוא הביט בכמה סטודנטים ועובדים במרכז האקדמי עליהם פרש חסות וטרח וקירב וטיפח במשך שנים ארוכות. סטודנטים ועובדים אלה, שאולי

כדי למצוא חן, ואולי כדי לסלול דרכם בתקשורת המצרית ואולי כדי "לטהר" את שמים בפני גורמי שלטון כאלה ואחרים, הפכו לשונאי ישראל וטענו כי המרכז הוא בעצם כסות לשלוחת המודיעין הישראלי. מי שמכיר את יוסי יודע עד כמה הדברים היו מגוחכים. מזל כולנו, שהבגידה לא ריפתה את ידיו והוא פשוט הלך לעזור לאנשים אחרים במקומות אחרים.

נפלה בחלקי הזכות לראות את הקשר העמוק שיער עם הבישעה, מפעיל הפוליגרף הקדמון שהניח ליוסי, ולא לאין ספור חוקרים מהעולם הערבי שהתדפקו על מפתחי האוהל שלו,

לתעד את המפגשים האינטימיים מאוד שקיים עם האנשים שבאו לבקש את עזתו. האם זה גנב משכנו? האם זו זנתה מחוץ לנישואין, חלילה? האם ההוא אשם בחבלה בעידי חקלאי? יוסי הופך לחלק מהפורום ורושם ומתעד, וביחד עם דליה אפילו מסייע כמה פעמים בהצלחת חייהו של נשים, שהבעל שהרגיש נבגד מצביע אל מול עיניהם הנבעתות, על הסכין שהביא מהבית כדי לתבוע עלבונו.

ואולי כאן הדבר החשוב ביותר שהיה ביוסי, לפחות מבחינתי. שהוא היה בן אדם בעל נשמה יתרה, מענטש אמיתי שכל כך קשה למצוא כמותו, ישר דרך עם אחרים וישר עם עצמו ומוסרי ומלא רצון לתרום ולסייע. ב-1998 נקלעתי שלא בטובתי למצב מקצועי מסובך. פניתי לרבים, כולל כאלה שהחשבתני כחברים קרובים יותר מאשר את יוסי. כולם הבטיחו להיחלץ לעזרתי.

רק הוא קיים. נטל את המשימה הסבוכה על עצמו ופעל ללא ליאות ועוד לפני שהספקתי לסיים את הבקשה כבר סידר את העניין. התרגשתי מאוד ואמרתיו לו בפאתוס מסיים שאהיה חייב לו לעולמים. יוסי נפנף אותי בתנועת יד והפליט בכעס "תפסיק לדבר שטויות".

יוסי היה לי כמנטור וכאב בוגר וכדוגמה ומופת וכאדם שידעתי שתמיד אפשר לפנות אליו בבקשת עצה. ידעתי שאפילו ממרחק, גם אם זה באוניברסיטה באוקלהומה, הוא תמיד שם, שומר ודואג. מאז הלך - הוא כל כך חסר לי. ■

שגם כשהפך פרופסור מכובד וראש וראשו למזרחנים ולאנתרופולוגים ומנהל המרכז האקדמי בקהיר, המלווה במעגל צפוף של שומרי ראש, הוא נותר צנוע, לא מלא מעצמו, סקרן, מלא חיים ובלתי אמצעי כשהיה. לא מתעצל, בודק הכל, מעמיק חקר וקצר רוח למי שלא מכין את חשיבות העניין, מתפעל בכל פעם מחדש מנשואי מחקרו, מתפעם מיופי ונוף אופיו המגוון של אדם, באשר הוא אדם.

איש צעיר הלך מאיתנו, אולי לא לימים אך בוודאי ברוח ובמעשיו, אדם שעד הרגע האחרון כמעט היה פעלתן ועלול ולמרות שידע עד כמה מצבו קשה, יצא לסיבוב התרמות למען המכללה בארצות הברית, מסע ממנו כמעט ולא שב.

בבונקר רומל, אביב 1995

שבוע לפני אותה נסיעה ביקש ממני יוסי לבוא ולהתרשם מקבוצת יוצאי קהילת המודיעין העוסקת באיסוף מידע בנושא טרור באינטרנט. הצעתי שהם יבואו אליו. יוסי חצה אותי ברוגז ואמר שאין בעיה ושהוא יגיע בשמחה. בדרך חזרה סיפר קצת על מצבו ודיבר על הטיסה המתקרבת. שמעתי חשש קל מתגנב לקולו.

"אתה בטוח שזה הדבר הנכון לעשות?" שאלתי כשהגענו לבית ברחוב גונן.

"זה הדבר היחיד לעשות, ובבקשה אל תגיד כלום לדליה", כך הוא.

הרבה פעמים הבטתי ביוסי וחשבתני שהלוואי עלי בגילי, המרץ שלו. אפילו כשהיה כבר רתוק למיטה, חלש מתרופות ומכמויות המורפיים המוטופפות לדמו, הפליא ביזכרונו ובחזותו וידע להזכיר לכולנו פרטים מדוקדקים מההיסטוריה של המזרח התיכון ומשיחות שקיים עם גנרל מצרי לפני עשרים שנים. עוד על מיטת חוליו, המתיק סודות שעוד יחוללו סערה גדולה, על השבויים הישראליים במצרים אחרי מלחמת יום הכיפורים.

הכרנו לראשונה ב-1990. התחלתי את דרכי בעולם העיתונות. התקשרתי למרכז האקדמי הישראלי בקהיר וביקשתי את עזרתו. יוסי לא הכיר אותי ולא היה חייב לי כלום. ובכל זאת, מייד התגייס לעזרה וסידר מלווה מקומי ופגישות ומספרי טלפון ואחר כך לקח אותי לנסיעות

באביב 1995 יצאה קבוצת חוקרים ושוחרי דעת ישראלים לגאט המדבר סיווה בלב המדבר המערבי כדי ללמוד משהו על השבט שהתיישב במקום בו ביקש בזמנו אלכסנדר מוקדון את עצתו של האורקל האגדי.

אף אחד לא מימן אותם, אף אחד לא שילם להם או עבור פרי מחקרם. חלקם פגזו זה את זה אז פגעם הראשונה באותה הזדמנות. דבר אחד היה להם במשותף - יוסי גינת. מיילים אחרות - שאם יוסי אומר ששווה להיטלטל 1500 קילומטר אל תוך הסהרה כדי לראות טכס המזכיר את מעמד הר סיני, אז ככה זה, בלי שאלות ובלוי איד ובלוי אם (כי יוסי עוד עלול להתעצבן). פשוט נוסעים.

הסיור המרתק הגיע עד אל-עלמיין, שם התנגשו גייסותיו של רומל עם הארמיה של מונטגומרי, שם התהפך גלגל המלחמה. רומל ניהל את הקרב מחמ"ל תת-קרקעי בעיר מרסא מטרות. בפתח הבונקר התברר שהוא נעול ואין בנמצא אף אחד שיכול לסייע. יוסי לא יותר. הלך מדלת לדלת עד שמצא את שומר העתיקות המקומי, שילם לו קצת בקשיש והביא אותו עם המפתח.

יוסי דאג לצרף למשלחת את האלוף אמיר דרורי ז"ל, שיספר בתוך החמ"ל, ליד שולחו הפיקוד, על דודו, המהפנט המפורסם, אבישלום דרורי, שהיה חבר בגרעין המייסד של ה-SAS, יחידת הקומנדו הבריטית, שחדרה לבונקר של

פילדמרשל אדווין רומל בניסיון לחטוף אותו. הפשיטה הצליחה, סיפר האלוף דרורי על דודו אבישלום, אבל המודיעין היה מוטעה. רומל חגג באותו לילה את יום הולדתו בבסיס צבאי קרוב והלוחמים הבריטים שבו הביתה מתוסכלים.

בדרך החוצה מהבונקר היה יוסי היחיד שראה כי למרגלות פיסלו של רומל הניצב במקום יש משהו מוזר. התכופף, מישש, הריח והפליט לחלל האוויר, "מעניין מי הניח פה פרחים לזכר הקצין, חביבו של היטלר". שוב הוא לא התעצל וגרר את השמש המצרי לסיבוב תחקיר מקיף בעיירה, מי ראה, מי שמע.

בסוף חזר עם מסקנות התחקיר - אגודת קצינים יוצאי הוורמכט מגיעה מדי שנה להניח פרחים ביום מותו של המפקד הנערץ עליהם. השמש שמע כי האורחים מדברים בשפה מוזרה ומזכירים את שמו של היטלר ופנו אורו. "היטלר היה איש גדול", הוא אמר ליוסי בערבית, "רק טעות אחת הוא עשה". "ישו כאן אל עלט?" (מה הייתה הטעות) שאל יוסי וקרץ אלינו.

"מה פה לא ברור?", אמר השמש, "שהוא הפסיד, היטלר". הסיפור הקטן הוא דוגמה אחת לדמותו של איש גדול,

ד"ר רונן ברגמן, כתב בכיר בעיתון ידיעות אחרונות, מתמחה בנושאי מודיעין, ביטחון, טרור והמזיה"ת

יוסף גינת בין מערב למזרח

פרופ' עארף אבו-רביע

בחודש אפריל 2005 התארח אצלנו בשבט אבו-רביעה משלחת מכובדת מה- State Department. המשפחה ומשרד החוץ הטילו עלי את משימת ההרצאה בפני האורחים, הזמן שהוקצב לי היה 30 דקות, בסוף ההרצאה היו הרבה שאלות שרק הגשת האוכל הבדואי המסורתית- מנסף- סיים את הדיון. לא שמתי לב שזה לקח לי 60 דקות. משימה ראשונה הסתיימה בהצלחה. במשימה השנייה היה עלי להסביר להם מנהג נטילת הידיים לפני האוכל- כי אצל הבדואים אוכלים ביד ימין- כמובן ללא סכום. אני וארבעה משמונת אחי, יחד עם חברינו הישראלים התפזרנו בין האורחים להדריך אותם איד אוכלים ביד- כי היא משמשת כף, מזלג וגם סכין. ובעצם ביד שלך אף אחד לא השתמש

ערביים שפעם ראשונה זכו למרפאת טיפת חלב בכפר שלהן, לצינור מים זורמים או זרם חשמל בבית, לסלילת כביש או להכרה בישוב לא מוכר. סטודנטים, מרצים, פקידי ממשלה ועמד נהנו מהעזרה שניתנה מטעם יוסף גינת. את חותמו האקדמי השאיר בעשרות מאמרים ובכתרים ספרים.

היחס האישי, שיוסף העניק לאיש שיחו היה בגובה העיניים: כאשר דיבר עם רועה גמלים יוסף נתן לו כבוד כמו שהוא דיבר עם נשיא המדינה, מלך ירדן, נשיא מצרים או מלך ספרד.

אנשים יזכרו את גינת, על הבדלי תרבותם, דתם ושיוכם האתני בגלל האדם שהיה ביוסף. לא קל לדבר על יוסף בלשון עבר, זיכרונו נשאר ויישאר לנצח בראשינו, מורשתו האנושית והאקדמית מהווה נר לרגלנו. אבל נשמתו תשכון בגן עדן: "סוף כל נפש לטעום את המוות. וביום הדין ישולם לכם שכרם במלואו, ואשר יוסט מעל האש ויוכנס לגן עדן, הוא הזוכה (קוראן 185:3). ■

סוריה לקטר, לא היה סוציולוג, אנתרופולוג או איש מדעי המדינה, שלא שמע, דיבר, הזכיר את מורשתו של גינת, או קרא בספריו. הוא היה יועץ ראש הממשלה לענייני ערבים- לא רק במדינת ישראל אלא גם לפלסטינאים בשטחים, ובמדינות ערב.

כאשר בן דודה של אשת אחד המוחיתארים היה זקוק לאשפוז בהדסה, אבל היה צריך

"החינוך הינו הנשק החזק ביותר שברשותך, במטרה לשנות את העולם."
אלברט איינשטיין

אישור כניסה מיוחד, כדי שחותמת ישראל לא תודבק על דרכו הסעודי- גינת טיפל גם בזה. מורים ומחנכים, מנהלים ומפקחים (ערבים) במדינת ישראל חבים לגינת; אימהות בכפרים

בה חוץ ממך. מסביב למנסף שלי היו שלושה אמריקאים: שני צעירים (צעיר וצעירה), וגבר בשנות החמישים המאוחרות- נדמה לי ששמו סמית'.

בין לגימה ללגימה, שאל אותי סמית' מהו מקצועי באוניברסיטה, ענית לו שאני אנתרופולוג. סמית' שאל אותי אם אני מכיר את פרופ' יוסף גינת. כמובן ענית לו. מאין אתה מכיר את גינת? שאלתי את סמית'. והוא ענה לי: למדתי אותו קורס מבוא לאנתרופולוגיה של המזרח התיכון באוניברסיטת אוקלאהומה. גינת תאר את התרבות של הערבים במזרח התיכון ובמיוחד התרבות הבדואית- כמו בן אדם שהתאהב בה לנצח נצחים. כאשר עלה הרעיון למשלחת לישראל, אני הגשתי את מועמדותי ולשמחתי אני פה בזכות גינת.

בין מרחבי הארץ לבין הרשות הפלסטינאית, ובין ירדן למצרים, בין מרוקו לבגדאד ובין

פרופ' אבו-רביע, מרצה במחלקה ללימודי מזרח תיכון באוניברסיטת בן-גוריון בנגב

טיפול התקווה לשלום - סם חיים למדינה

יצחק מאיר משוחח עם איתן בנצור
בהכנת הכתבה ובמפגש השתתפה אביבה פלטר

יצחק: האם טיפוח התקווה לשלום היא צורך אסטרטגי של מדינת ישראל? האם בסיטואציה בה מספר האנשים שאומרים ששלום זה לא לדורנו, שהם לא מאמינים בו אם כי הם רוצים בו, אין אדם שאומר שאינו רוצה בשלום. האם טיפוח התקווה שיהיה שלום הוא צורך אסטרטגי וקיומי למדינת ישראל או לא. אנחנו שמחים לארח אותך, כמי שהראיה שלו איננה רק ראייה של היום, אלא ראייה בת פרספקטיבה ארוכה ורחבה. אתה בא מבית של דיפלומטים, אתה ראית את התהליך של הקמת מדינת ישראל בתוד עולם שמוזהה את המזהה"ת עם איזה קונפליקט מתמיד. איד אתה רואה את התקווה לשלום כצורך אסטרטגי?

איתן: אני מודה על הזמנתכם. לכבוד היא לי. אני הייתי אומר לגופם של דברים, שהשלום הוא ציווי עליון מבחינת עתיד קיומה של מדינת ישראל ואני חושב שהחתימה המתמדת לשלום, היא במידה רבה סם חייה, וכל מי שדוחה את זה ומאמין שהדברים איכשהו יתפוגגו או יתמססו והדו קיום ישרור מאליו על פני הארץ שוגה לא רק באשליה, אלא ממיט על עצמו טעות שיכולה להתברר כחמורה מאוד. "אנא מנהרדעא אנא" אומר הפתגם התלמודי.

אני איש תהליך מדריך ואני יכול להעיד, שכאשר הנענו את הוועידה ואת התהליך, יכולנו לטעום את טעם השלום הכולל והפנמנו מה זה יכול לתת למדינת ישראל ולאזור כולו - בנכסים ובדיבידנדים מדיניים והתפתחות כלכלית וקצת רווחה חברתית, ביכולת להתרכז גם בבעיות הפנים ישראליות, שלדעתי יש להן פוטנציאל של איום רציני ביותר על שלמות החברה.

אני גורס, דוגל ומאמין גם ברגע הקריטי הזה ברוח מדריך. אנו מתקרבים לשעת ההכרעה של שתי מדינות לשני עמים - אבל אודה כי אין אני רואה בה את חזות הכול. מי שייעצר בנוסחה הזאת, לא מילא את חובתו ולא ראה את הנולד.

אינני בטוח, עד כמה הפתרון הזה יפרק את המטען השלילי, את החשדות, השנאות, את כל המטען הרגשי האמוציונאלי, האיבה והרומנטיזציה ההיסטורית.

ביסוד מדריך - היה אלמנט הפשרה והפיוס והשמת מחלוקות העבר מאחורינו ונשיאת הפנים לאתגרי העתיד. אני לא בטוח כי הנוסחה החדשה מבליטה את אלה.

יצחק: זאת נקודה שנראית לי כחידוש בשיח הציבורי של היום. אתה אומר מפורשות, ששתי מדינות לשני עמים איננה נוסחה שמדברת ומבשרת את השלום שתהליך מדריך בישר אותו.

איתן: במדריך היה דו-מסלוליות של התהליך הזה, משא ומתן עם משלחת ירדנית פלסטינאית - את זה צריך כמובן לעדכן, כי בנתיים נפל דבר - ותהליך אוסלו נכנס באמצע. זה ויכוח בפני עצמו, עד כמה אוסלו קידם את העניינים או עצר את ההתקדמות.

יצחק: אתם במשרד החוץ ידעתם על התבטלות תהליך אוסלו? הרי זה היה סמוך.

איתן: כן זה היה בו זמנית, ובמקביל למשא ומתן לנורמליזציה בין ישראל למדינות ערב. והנה, הגעת

מצערת העובדה, שאנו יכולים להבטיח שלום רק על ידי הכנה למלחמה.

גיון פ. קנדי

תיאורטית לפתרון במסלול הפלסטינאי ולמחרת בבוקר מתברר, שבעולם הערבי סביב עדיין הכל גועש וההסתה כנגד ההסכם בעיזומה.

יצחק: תראה, מה שאתה אומר, לגבי הסוגיה שאנו דנים בה - טיפוח התקווה לשלום כיעד אסטרטגי - אתה אומר "מדריך". על רקע מה שאנחנו יודעים היום - זה קרס.

אז אולי אין מקום להאמין בתקווה? אני שואל אותך על התקווה, לכאורה מה שאתה משיב מסמל ייאוש.

איתן:...אי אפשר להתעלם מהחלטה של הליגה הערבית, למשל על הנורמליזציה.

יצחק: שהיא הולכת, עם קצת מן הניחוח של מדריך.

איתן: עם הניחוח, כמובן. אך היא קטגורית, כזה ראה וקדש, בסגנון המשא ומתן הסובייטי הערבי הזה - שאם לא תקבל כל תנאי יום לפני, אני לא

אבוא למחרת למשא ומתן, להבטיח את החגיגה. אבל המוטיב המרכזי הוא של נורמליזציה. אי אפשר להתעלם מזה.

לפני זמן לא רב התקשרתי למורטינוס, ידיד אישי שלי, ערב הביקור הקודם שלו, ואמרתי לו תשמע, יש לי איזה רעיון והוא בקש שאשלח לו איזה מזכר. מה הרעיון? הרי דיברנו פעם, שהדיפלומטיה היום יומית כמעט נעלמה. זה הכול משחק של הצהרות, של טקטיקות, של משחקי כוח. הצורה הזאת, שאתה מגבש עמדה ומנסה להנחיל אותה לכל שדרות הציבור והמדרג הפוליטי במדינה, כמעט ולא קיים. או שאתה מסביר באיזה מין פרץ של רגשות או שאתה מניח לדברים.

אמרתי לו, על רקע כל מה שקורה כאן, במבט לאחור, הרי ברור שמדריך הייתה נקודת המפנה היותר משמעותית, אם לא בתולדות הסכסוך אז בתולדות המשא ומתן ובתולדות המאמץ הדיפלומטי לקידום השלום באזור. בא נדבר על זה שוב. אנשים שוכחים מה היה פה. למה שוכחים? כי באה האולטרה דרמה הזאת של אוסלו. גם לאירועים היסטוריים צריך יחסי ציבור, משום שאתה יכול ליצור תהודה. למדריך לא היו יחסי ציבור.

יצחק: האם אתה אומר, בגלוי ולא במובלע, שמדריך היה השקת תהליך של פיוס מקיף בלי יחסי ציבור?

איתן: של פיוס לא במובן של appeasement, אלא של הכרת האחר, של השלמה עם האחר, של כבוד הדדי.

יצחק: אבל אוסלו טוענת שהיא היתה מעין הצלפה בשוט כדי שהתהליך הזה יהיה מהר.

איתן: הצלפה בשוט כדי שהתהליך הזה ימהר חזרה רק לנקודה אחת.

יצחק: האם זאת הביקורת שלך על אוסלו? האם אתה חושב שאוסלו בסופו של דבר, נבע מחשיבה בשלה של תהליך שלום, או שהיו בו אלמנטים של יחסי ציבור והדמיה.

איתן: אני לא מפקפק בכונתם, היא הייתה רצויה. אני מאמין במה שברור - שהיה פה עניין של אגו טריפ, של Anything you can do I can do better

איתן בנצור, מנכ"ל משרד החוץ בדימוס

טיפול התקווה לשלום - סם חיים למדינה

יוזמות מדיניות יש בלי סוף, אבל הם לא רוצים שלום. אז מה אתה מספר לי על עוד יוזמה? או היית מציע יוזמה מדינית, שמריחה חזק ממדריד, הם לא היו אומרים לך שמדריד נכשל?

איתן: אבל זה לא נכון. תראה, בני הוא סגן עורך של YNET באנגלית. הייתה תקופה שהוא היה מבקש ממני פה ושם לכתוב מאמרים, פעם כתבתי מאמר על מדריד או על לקראת כניסת אובמה לאופציה של מדריד ואז ראיתי את ה-talkbacks, בדיוק מה שאתה אומר - מה הוא מבלבל את המוח, מה הוא זה...איפה יש סיכוי, אתה צריך להנחיל משהו שמריח מדריד, זה אופרטיבי. הבורות פה חוגגת בפוליטיקה הישראלית, כי אני תמיד חייב לעשות את מה שקודמי לא עשה, כי קודמי לא ידע כלום ופספס.

דרך אגב, אם אני מפספס, אין שום אחריות, אני יכול מחר בבוקר לבוא עם רעיון חדש - תראה את הפוליטיקאים הישראלים - עשו את הטעויות הנוראיות ביותר - שום מידה של אחריות לא נדרשה מהם. בה בעת אני מתעלם מנכססים שקיימים. ועידת מדריד קיימת, היא לא התפזרה תחוקתית וקונסטיטוציונית.

יצחק: האם היית ממליץ על עריכת כנס מדעי היום בארץ, תחת הכותרת "ועידת מדריד קיימת?"

איתן: כן - אם יערך הכנס ע"י אנשים רציניים. כי כבר עשו פלסטר את הנושא הזה, כאשר עסקני שלום כקדום לחפור בו, נסעו למדריד לפני מספר שנים ובחוסר אחריות הכריזו על מושבם כמדריד 2. זה היה מצג שווא, פשוט הונאה עצמית, ציבורית ובינלאומית.

יצחק: זה מאוד מעניין מה שאתה אומר.

איתן: אני חושב שסמינר כזה על מדריד, ברוח המזכר ששלחתי למורטינוס, להתחיל לחשוב - מה היה תהליך הלסינקי, התוצאות של הלסינקי הבשילו ביום הראשון? זה היה חודשים אם לא שנים של מחשבה, של דיונים. זה בא עם הרעיון, זה בא עם המחשבה. בוא תראה לי איך אתה מתאר את עתיד האזור, כמעט בכל תחומי החיים. זה לדבר לחשיבה.

יצחק: מי היום זוכר ומבין את הדברים כפי שאתה זוכר ומבין אותם?

איתן: למרבה הפלא, אורי סביר, יוסי ביילין. קראתי לפני כמה זמן מאמר של אורי סביר, הוא מדבר על וועידה אזורית על בסיס מתכונת מדריד.

יצחק: הם טרפדו את מדריד לפי דבריך.

לתמרן - הוא יכול לעשות זאת ללא מאמץ מיוחד.

יצחק: איזה ביטוי היית נותן לטיפול תקוות השלום במערכת החינוך הישראלית. איך היית עושה את זה, כאשר בעצם, כולנו אנשים קצרי טווח. אנשים מסתכלים סביבם, והם רואים שעמה הולכת וניתקת מתקוות שלום כלשהי. התהליכים הגלובאליים אינם מצביעים על ניצחון הרוח הדמוקרטית בכל מקום ומקום, אפגניסטן לא נגמרת, גם עיראק כנראה לא נגמרת, הטרור הערבי הולך ומקים לעצמו משלטים, לא רק בסומליה אלא גם כנראה בתוך עיראק עצמה, אולי גם בתוך עזה, מדברים על לבנון וכן הלאה, אז אנשים אומרים: תשמע, אפשר לדבר עד מחר על שלום - זה לא יהיה בדורי. אתה בא ואומר - אין תחליף לטיפול התקווה לשלום. איך עושים את זה?

איתן: עושים את זה על ידי יוזמה מדינית, כל הדברים האלה הרי נכונים, חומר לסקפטיות יש פה ברוד השם, אתה לא צריך לקרוא 3 עיתונים

"היופי הגדול של החיים אינו טמון בכך שלא ניפול, אלא בכך שנקום כל פעם מחדש."

נלסון מנדלה

- מספיק אחד והחדשות של 7 בבוקר. באין חזון ייפרע עם. צריך לתת לעם הזה איזושהי תוחלת. איך אתה עושה את זה? ע"י יוזמה מדינית, ע"י חידוש תהליך מדריד, הרי בעצם חידוש תהליך מדריד, אם אתה בא לוועידה, פרוש הדבר הוא שקבלת מספר עקרונות יסוד לטובת התהליך. קבלת את 242, 338, את הנכונות לפשרה, לפיוס, כל הדברים האלה מקופלים בתוך תהליך. לדעתי זאת הייתה הטעות הגדולה ביותר של ממשל אובמה, שאני מכבד את רצונו כנשיא לבחון את מדיניותו של קודמו, אבל למרבה הצער כיוונו אותו לדעתי אך ורק למימד הפלסטינאי. אם הוא היה מקבל את הבריפינג הדרוש והוא היה יודע שיש גם אופציה אחרת להתחיל להכניס את האזור כולו למודל של מדריד, זה היה גם מרגיע קצת את הרוחות או מעודד את המדינות המתונות עוד יותר לעומת הקיצוניות.

יצחק: אילו באתה היום, לאיזה קהל וירטואלי ישראלי ממוצע, והיית אומר להם שמתפחים הלכה למעשה את תקוות השלום ביוזמה מדינית, לא על ידי מחנכים או רבנים, במה היית נתקל? באנשים שאומרים - תשמע,

אתה עשית את מדריד - מה זה שווה, אני בא עם הפתרונות, אני יודע, אני יכול. גם ממשלת רבין המנוח נכנסה ביוהרתה לאיזו מיטת סדום, שכן היא אמרה שתוך עשרה חודשים אנחנו נסגור את העסק עם הפלסטינאים.

יצחק: אבל הביקורת שלך, איננה דומה לביקורת של הגורמים השוללים את הסכם אוסלו ממניעים פוליטיים. הביקורת שלך היא לא פוליטית, היא מקצועית, היא פרופסיונאלית.

איתן: היא רק בזיקה לקידום תהליך השלום שמשרת את מכלול צרכיה של מדינת ישראל. בסופו של דבר, מה קרה עם אוסלו? הוא העניק לגיטימציה לאש"ף ולערפאת, שהחזיר רעה תחת טובה, הוא ירד לחיי מיטיביו. מה שהוא עשה באוסלו הגיע דיאלקטית למבוי הסתום שלו עצמו, כאשר הוא הביא את הגאולה בעזה, והגאולה הצמיחה את החמאס, ששולל לא רק את אוסלו, אלא את כל מה שביסוד תהליך השלום עם מדינת ישראל. פעם השתמשת במשל הזה, של אותה רכבת היוצאת לדרכה, הנעצרת בכמה תחנות כדי שהקונדוקטור ינקוש על הגלגלים ועל הפסים לראות שהכול תקין ואז להמשיך, לעומת הרכבת הדהורת וצופרת בקולי קולות של אוסלו ובסופו של דבר יורדת מן הפסים. היום, למרבה הפרדוקס ההיסטורי, הרכבת שוב דוהרת...

יצחק: אתה חושב שאנחנו לקראת הכרעה?

איתן: אם אני מאמין לראש הממשלה, האומר שהוא מאיץ בפלסטינאים לבוא למשא ומתן - פורמאלית כן.

יצחק: הזכרת את מורטינוס. היום מביא עיתון הארץ בכותרת ראשית, שראש הממשלה אומר למורטינוס, שאין לדבר על המשך ההקפאה של הבניה, כי היא תפיל את הקואליציה. אז איך אתה הולך לקראת הכרעה?

איתן: עדין זה יכול להאיץ את אבו-מאזן למשא ומתן, שיבין שמרחפת איוו שהיא חרב מתהפכת מעל לראשו.

יצחק: האם בדבריך לא מסתתרת ביקורת בתחום אחר והוא, שלא נוצרה מציאות ישראלית, שבה יש חשיבה מדינית פר-סה, שבעצם אין שום מוסד או פורום שיש לו את הסמכות המוקנית לו ע"י המדינה, להציע פורגורמה מדינית.

איתן: זה נכון וההיסטוריה של מדינת ישראל מוכיחה זאת תמיד בווריאציות מסוימות. זה עניין של מנהיגות. אם המנהיג מחפש דרך, הוא כבר ימצא את הגורמים שיספקו לו את המתווים ואת האלטרנטיבות. אם הוא מחפש

טיפול התקווה לשלום - סם חיים למדינה

אתה אומר בקולך ובסגנוןך ובשכונתך שלך, כלומר, אתה מסרב לעמוד באחת משתי האלטרנטיבות, שהן כביכול קיימות על המפה הישראלית. אתה מצייר עמדה פרופסיונלית ולא עמדה אידיאולוגית. באותה מידה, יש משהו מן המשורר בראיה שלך והפתיחה שלך היא פתיחה בשבחי השלום, יש בזה מימד שמעבר לחזון, של ראייה אפית פואטית של מציאות. כל זה, לגבי אדם שהיה בצמתים המרכזיים ביותר של ההכרעות ושל שירות החוץ הישראלי, עושה אותך לאיש מאושר יותר לגבי מה שאנחנו רואים או לאיש פחות מאושר?

איתן: פחות ופחות מאושר. כל יום אני מתמודד עם דיכאון כזה או אחר. אני כואב גם את כל הגילויים הקורים בחברה הישראלית, בהתבהמות. אני לא מסוגל לשאת את הסגנון הברוטאלי, את העדר הכבוד המיינמאלי בין אדם לחברו, את הציניות המשתוללת ומערכת פוליטית מסואבת, שלא הייתה דוגמתה ואין הרבה מדינות שיש בהן קו פוליטי כזה כמו שיש במדינת ישראל. מצד שני - גילויים נפלאים של התנדבות, של עמותות יוצאות מן הכלל. אתה מסתכל על אסון המסוקים - תפארת האדם נהרגה ברומניה, לעומת כל מיני גורמים שאתה לא יודע איד לעכל אותם ויש להם השפעה גדולה מאוד על חיינו במדינת ישראל. ופה אני אומר משהו - בסופו של דבר, מדינת ישראל, בין הקיום הביטחוני, לבין חס וחלילה החורבן, זה אותם עשרת אלפים בחורים שכל דור מספק, מאותם טייסים ולוחמים וכאלה. אם יום אחד הדור הזה יחליט - המחיר כבד מדי, מה אני צריך את כל הקרבן הנצחי הזה, מה אני צריך לשרת מערכות פוליטיות מסואבות? אני אומר את זה בדחילו ורחימו, אם לספק תמונה אפוקליפטית זה יכול גם להיות בכיוון הזה. השלום גם משרת את אותה אמונה שתמיד יקום מהדור הזה של הלוחמים, מי שיעמוד בפרץ.

יצחק: אתה בעצם נותן עכשיו תשובה לשאלה שאני שואל לאורך כל הגיליון הזה. אתה אומר בעצם, השלום זה לא משהו שנמצא בין שני כוחות ניצים. זה מה שנמצא בכל אחד מן הכוחות האלה לבד. כלומר, שלום זה לא ביני לבינך, זה ביני לביני וביני לבינך. ואם אין שלום, קורים אצלי תהליכים של ניוון שרירים, פרקים, גידים. אתה בעצם אומר, שאם לא נטפח לפחות את התקווה לשלום, אנחנו עתידים לעמוד מול תהליך של התפתחות ניונית של מדינת ישראל עצמה, מפני שיכול להיות שאותם הבחורים הטובים עם הגילויים החיוביים, לא יהיה בהם עוד כוח לשאת את כל הטוב הזה על כתפיהם.

איתן: ציינתי עד כמה כוונתם של ביילי וסביר היתה רצויה וטובה. כיום, בראייתם הבשלה והמקפת, גם הם גורסים שצריך שתהא זיקה - בכל הסדר - למימד האזורי.

יצחק: אני רוצה לצטט לך שני אנשים, בלי לנקוב בשמם. מה שהם אמרו, טיפוסי למה שרבים אומרים. האחד - שתיארתי לפניו את השקפתי לגבי חוסר התוחלת של הסטאטוס-קוו אמר לי: "משכנו 65 שנה, נמשך עוד 65 שנה. כל אלטרנטיבה למה שיש עכשיו, אם נסכים עליה, היא אסון". כשאמרתי לו "אתה אומר כל אלטרנטיבה שנסכים עליה, היא אסון, בעצם אתה אומר ששלום הוא אסון". ענה לי - "אני לא אומר ששלום הוא אסון, אני רק אומר שאסור שזה יקרה".

עליה, היא אסון, בעצם אתה אומר ששלום הוא אסון". ענה לי - "אני לא אומר ששלום הוא אסון, אני רק אומר שאסור שזה יקרה". תגובה שנייה: "תסתכל מה קורה בעולם, המוסלמים כובשים את אנגליה, כבשו את גרמניה, תראה תמונות בגרנד פלס של בריסל, המתפללים המוסלמים, נמצאים בכל מקום, הם ממלאים את האוניטרנט בצילומי הכיבוש, הבורקה, הנשים וכו', אין מה לעשות נגד הדבר הזה, יש רק אלטרנטיבה אחת, להיות חזקים". יש כאן תמונה, שהיא די מצויה, עם נבואות אפוקליפטיות כשהדימוי הוא שישארל קטנה, זקופה, כל מה שנקרא זקופה, זקיפות קומה, זקיפות הר-חומה, עם לבדד ישכון והתשובה לאיום האסלאמי הוא הכוח היהודי. מול טיעונים מעין אלה, באקלים של יוהרת הכח המזוייפת מציאות, צריך חזון, צריך מנהיג שידע לצייר את החזון, צריך לתת לו כוח עילי. מנהיג ששם היום אצבע בפיו כדי לחוש מאין באה הרוח, האם הוא יכול לקום בארץ ולהוציאה לדרך המלך?

יצחק: אך הוא לא היה מנהיג. **איתן:** הוא לא היה המנהיג הפורמאלי אך הוא היה מנהיג מחנה השלום, באין שלום, והוא זה שניהל את השיחות עם יארינג. אני הייתי הרשם של רוב השיחות האלה, ואי יארינג בא ב-1971 עם הנוסחה הזאת של *Enter into peace agreement*, אם אתה זוכר. ראש הממשלה גולדה ושר הביטחון ד"ר (והמסד הביטחוני), דחו את הצעת השלום של סאדאת וכעבור שנתיים פרצה מלחמת יום כיפור. זה א-פרופו לעולם חוסן. ועכשיו בחזרה לעניין הזה, של החיזון האפוקליפטי, נניח שמדינה של אירופה תהפוך למוסלמית, אז כוחנו יגבר אם אנחנו נהיה נטע זר עם אפס הידברות עם

מעולם לא הטפתי למלחמה אלא כאמצעי לשלום. וליסס ס. גרנט

סביבתו? הרי גם המעגל השני יסגור עלינו, ואז או לנו שבעתיים. כאשר אתה נכנס לתהליך, הכל צריך להיות בדוק עד המילימטר והפרט האחרון. צריך להיות משטר של ביטחון, ושל הרתעה ושל הגנה ושל נטרול ושל תגובה למקרה של הפתעה, של איזה פוטש או שינוי כיוון באחת מהמדינות האלה, הכול צריך להיות מוסדר ובנוי לתלפיות, אך תכנס לתמונה ותתחיל לחרוש.

יצחק: מה שעולה לכאורה, מתוך הדברים שאתה אומר, שאתה בעצם סרבן של מיצוב במפה פוליטית קיימת. יש דברים שאתה אומר שהימין הישראלי אומר אותם, יש דברים שאתה אומר שהשמאל הישראלי אומר. את שניהם

איתן: אני הייתי מזכירו המדיני של אבא אבן ז"ל ואני זוכר, אחרי 67, כל האופוריה הזו, של הריקודים הליליים בקדום ולהמתין לטלפון של הצד השני, והוא, באופן שיטתי ובהתמדה דיבר על חזון השלום, על הצורך בשלום, על שיתוף פעולה במתכונת בנלוקס, שנשאבה לתוך תפישת מדריד, על יתרונות השלום לעמי האזור, ובמפלגה כולם גיחכו ולחצו - והוא היה בא ואומר ומפציר, הבה ואמצו את החלטת מועצת הביטחון 242. לקח שנה למדינת ישראל לקבל את החלטה 242, עד כדי כך הייתה האופוריה חזקה. הוא היה מבודד לחלוטין, אך זה לא הרתיע אותו לרגע אחד, משום שהוא האמין במסר הזה, במסר הנבואי של הצורך בשלום.

טיפוח התקווה לשלום - סם חיים למדינה

יצחק: לפראזה. שתי מדינות לשני עמים, Sounds so nice, so beautiful, כל כך מקובל על כל המדינות, על כל העמים. באים שרי חוץ, מבקרים בישראל כדי להצהיר חגיגות לא נסכים לשום דבר פחות מאשר שני עמים לשתי מדינות. שרת החוץ של האיחוד האירופאי הייתה ואמרה אותו הדבר. כולם אומרים אותו דבר, אך אתה אומר - חבר'ה, תיזהרו, זאת פראזה, זה לא מספק, זה גם לא יקרה, אולי בתור שלב וגם זה מפוקפק. אבל אם אתה תדבר היום עם מישהו ואתה תגיד לו שיש לך הסתייגויות לגבי שתי מדינות לשני עמים, הרפליקה המיידית תהיה אז מה אתה רוצה, מדינת לאום, שני לאומים?

איתן: אני אגיד לו, פתרון של שתי מדינות לשני עמים. רק דעו לכם, זה איננו חזות הכול. אבל הפתרון צריך להיות זהיר ביותר. אני חושב שהתביעות הנגדיות של מדינת ישראל הן בהחלט במקומן, כי צריך לפרק את המתחים ולעמוד עם הדרישות, אבל זה לא יהיה סוף פסוק.

יצחק: כן, אבל זה אתה אומר מתוך זהירות אחראית. כדגם, כאידיאל, בוודאי לא היית בוחר באלטרנטיבה של מדינה אחת לשני עמים, זה בוודאי לא קיים. אבל אתה מוכן להתפשר עם מציאות שבה טרפדו את מדריד, ואתה אומר - זה כבר טורפד, אז הלוואי ושתי מדינות לשני עמים יהיה שלב לקראת מדריד.

איתן: כמו שהתחלתי, אנא מנהרדעא, אנא, אני חושב שנישית מדריד זה להוותנו, לו נתנו לזה למצות את עצמו, היינו היום לדעתי בעידן אחר.

יצחק: אני רוצה להודות לך על השיחה הזאת. פה באמת נפגשה הראיה הנועזת של המציאות, לא בעיניו של היסטוריון, או בעיניו של מי שמספר את זיכרונותיו, אלא בראיה יוצרת, של המצב המיוחד של מדינה קטנה, עם שיושב בלב אזור שמסרב להיפרד מעל הסכסוך, מטעמים שלפעמים לא ברורים לו, ומטעמים אלו ואחרים, ושהוא נחוש לחפש ולחקור, את השלום כדבר ריאלי. לשמוע את זאת מפיו של איש מקצוע ואיש מדינה ולראות את הניתוחים ואת הדאגה הנובעת לגבי הממדים שאינם ממדים של הסכסוך אלא של החיים עצמם, זאת שיחה נדירה.

תודה לך על ההודמנות הזאת. בעבורי, זו בוודאי הודמנות שטעונה משמעות נוספת, אחרי הכול, למרות שאתה היית המנכ"ל של המשדך שבו אני שרתי בהנחייתך ומנהיגותך, התחושה שלי היא, שאנשים אחים אנחנו. ולכן מאוד שמחתי על המפגש הזה ואני מודה לך בשם קוראי קומון סנס, הלמדים בוודאי גם מן השיחה הזאת כי חלק גדול ממה שמעסיק אותנו ראוי לעבור את מבחן הקומון סנס. ■

יצחק: אך באותה מידה, בד בבד, אתה מביע דאגה עמוקה. למה אני לא רואה פסימיות? אני אומר תמיד, שההבדל בין פסימיסט לאופטימיסט הוא שהפסימיסט בטוח שמה שהאופטימיסט מפחד ממנו, יקרה. אז אתה לא בטוח שזה יקרה, אבל אתה מפחד. יש בדך דאגה עמוקה, מתוך הכרתך את הגלריות של מנהיגי ישראל.

איתן: אשרי אדם מפחד תמיד. הרי יש לכל סיטואציה בחיים את הפתגם ואת המשל שלה. דחינו את יארינג ב-1971 אני זוכר פעם ביקור עם אבא אבן ז"ל בבסיס בסיני. הוא נאם בפני החיילים. הסתכלתי על החבר'ה ואמרתי בליבי, אין כוח בעולם שיגבר עליהם. והכרתי חלק מהקצינים, שהיו ידידים שלי, בחורים נפלאים - אין כוח בעולם, ותראה מה קרה, למה ללכת רחוק. מה קרה בלבנו? אנחנו הרי יודעים מה קרה בלבנו.

העולם הוא מקום מסוכן לחיות בו, לא בגלל האנשים שעושים רע, אלא בגלל אלו שלא עושים דבר בעניין. אלברט איינשטיין

יצחק: מישהו יאשים אותך? תראה, אני יכול לקחת אותך למחוזות, אני לא אגיד לך אילו, שבהם יגידו שמה שאתה אומר זה דפטיזם. אילו היית מאמין אמיתי, לעומק, לא היית מדבר ככה היו אומרים לך, ומיד היו מוסיפים: אל תדאג בנצור, אבל צור ישראל יבוא וישיענו.

איתן: ישראל חזקה, נטולת אשליות ואני לא במקרה אמרתי, שכל הסדר צריך להיות מדוקדק לפרטי פרטים ולא מיום אחד לשני, ולכן משל הרכבת, שנוקשים על הגלגלים לפני שעוברים לעוד תחנה - אני לא נאיבי. רק לעלות על הרכבת ולנסות להגיע לאיזה שהוא מחוז חפץ.

יצחק: הבעיה שלך זה לא הרכבת. הבעיה שלך היא מי שיושב בעמדת הקטר. אתה אומר לפי האינטרפרטציה שלי כך: יש אנשים שנדמה להם שיש שתי רכבות - האחת מהירה והאחת איטית. האמת היא, שזאת שטסה לא קיימת. קיימת זאת שהיא איטית שאתה בודק אותה. השנייה - אל תקרא לה רכבת, היא לא מגיעה לשום מקום.

איתן: לכן גם מתחייבת כאן זהירות. צריך לדעת ולתבוע מהצד השני בדיוק מה הולך לקרות...

יצחק: איתן, אתה יודע מה אתה אומר? עכשיו אני אגיד דבר מטורף. אתה אומר בעצם שחיינו הפכו

איתן: כוח מוסרי, לא רק רצון לשאת את הנטל.

יצחק: אלה שמחנכים היום במדינה, לכך שהשאלה המרכזית היא מי הם אדוני הארץ הזאת, באיזה גבולות, ואיזה כוח יהיה לנו, אינם חשים לפי מה שאתה אומר, בהיווצרות תנאים קיומיים אחרים הפוגעים בכשר החי.

איתן: יש עוד דבר אחד שאני מבקש לאמור - אם אני אומר דברים מתוך כאב וביקורת, זה לא לדרגה אחד מפני שאני מתעלם ממה שאני רואה בצד השני, שאדאג לחזור על אמירתו של אבן, על הצד השני - הפלשתאי - שלא איבד הודמנות להפסיד הודמנות בדוגמטיות, ובהתלהמות - אילו ידעתי שנייח שפתרון שתי המדינות יביא למדינת ישראל שקט ושלווה, ניחא, אבל אני לא חושב שזה ריאלי. אני חושב שזה קוצר ראייה גלובלי, אזורי, היסטורי, חברתי, מוסרי, מדיני - מכל בחינה שהיא.

יצחק: אני רוצה לשאול עוד שאלה אחת, דברת באורח מנומס אבל ביקורתי. על אובמה, אבל אתה בעצם אמרת דבר שמעורר שאלה. האם לפי דעתך העולם של היום, הפך בעצם את הסיכסוך במזוה"ת, למשהו שבכלל לא קיים במזוה"ת. האם היחס שלו לסכסוך במזוה"ת בכלל נוגע למציאות של המזוה"ת?

איתן: זאת שאלה מעניינת מאוד, אני חייב לאמור. שאלה מאוד עמוקה. אני לא מסוגל אפילו להתמודד איתה בשליפה מן השרוויל. למשל, מימד אחד שאני יכול לחשוב עליו, אני חושב שעד היום, העיסוק של העולם בכל מה שקשור למדינת ישראל, שהיהודי נושא הנשק שיודע להגן על עצמו, הוא אובססיבי. זה דיס פרופורציונאלי וזה הטיפול במדינת ישראל, בסטנדרד הכפול, זה הרי מקבל מימדים מזעזעים.

אני רק אומר, זה אפרופו השאלה שלך, שאני כרגע לא רואה את המזוה"ת מאבד ממשקלו בתודעה הבינלאומית, בעיסוק הבינלאומי, ולכן זה מחייב אותנו להיות יותר אקטיביים, יותר יוזמים, יותר רואים את הנולד, יותר מתמודדים ולא נותנים לכוחות כאלה שאתה מרמו עליהם, לשלוט דרך המארג הפוליטי, להשתלט על חיינו.

יצחק: אפשר אולי לסכם את הדברים. על השאלה ששאלנו, האם טיפוח תקוות השלום היא צורך אסטרטגי, השבת תוך הישענות על מלוא הכרתך את ההיסטוריה ובוודאי את ההיסטוריה בה היית מעורב אישית, שאין שום ספק, שחיינו תלויים בזה.

איתן: אני חושב שהיעדר טיפוח או הערך הזה הוא חזרה למלחמה.

בשבחה של תקווה

עמירה דותן

להיות אזרחית במזרח התיכון מחייב לדידי לחפש וליצור יחסי שכנות תקינים ומכבדים עם אזרחי המדינות השכנות. לפיכך כאשר בשלהי שנת 1994 - עידן "המזרח התיכון החדש" פעמה בי ובחברותי תחושה של מפנה ואיפסור שיח עם האחר, יזמתי הקמת "פורום נשות קריירה במזרח התיכון". הרעיון היה (והינו) ליצור פורום של נשים שיש להן / לנו קווי ממשק דומים וחוויות מקצועיות מגדריות דומות. כך הוקם פורום של נשים מצליחות שכלל נשים ממצריים (שלא הגיעו למפגשים), ממרוקו (שהגיעו ובתחילת הדרך היו גשר בונה), ירדן ישראל ופלסטינאיות. העשייה התמקדה רובה ככולה בהכרות, בהפלת החומות הדמוניות, ובבנייה של אמון ושפה משותפת. ניצנים של פרויקטים מקצועיים החלו לבצבץ, ביניהם עשייה בתחום ה- WELL BEING של נשים באזור (בתמיכת חברת JOHNSON & JOHNSON) וצעדים ראשונים של תכניות עסקיות כמו- ספא בים המלח, ב"ס בינלאומי בעזה, יבוא ויצוא מוצרי מגדר ועוד.

ההסתכלות אחורה על יוזמה "תמימה", אינטואיטיבית ואכפתית זו, מאפשרת למידה והארה של תובנות שארבע מהן ברצוני לחלוק עמכם: **ערביות אזרחיות ישראל - החידוש שחוינו מעצם הפגישה עם ערביות מהאזור, בצד ההרגשה שהכל ניתן ואפשרי הסיט קול משמעוטי וחשוב של חלק מהמשתתפות הישראליות - יהודיות בקבוצה, אשר טענו, הציגו ובקש לשתף ישראליות - ערביות בפורום.**

תא"ל (מיל.) עמירה דותן, כיהנה כח"כ מטעם קדימה וקצינת ח"ן ראשית. כיום מנהלת מכון לגישור נוח דקד

זמן ממושך מדי עבר עד לקיום מפגש בנצרת (עם היד על הלב התנהל כמי שכפאו שד ולא כהתייחסות בוגרת ורצינית). לזה תרמה והוסיפה חוויית האיון והניכור שהרגשנו, אנו הישראליות היהודיות, לשמע השיח הקולח

"יש לכם זמן מוגבל לשהות על כדור - הארץ. אתם מוכרחים להשתמש בזמן הזה על מנת להשתנות." נלסון מנדלה

בערבית בין האזרחות הערביות, לבין הערביות הישראליות, שהשאיר אותנו - הישראליות יהודיות מחוץ לו. קשה להעריך איזה שינוי היה מקבל הפורום לו השכלנו לשתף בו ערביות אזרחיות ישראל - ברור לי כיום שטעינו בהדרתן, ואבדנו בכך מצג של מציאות אמת, אותה ועמה מתמודדים וגם הבנה תרבותית רב - תחומית.

התנהלות - הפורום הוקם, מומן ופעל על ידי המשתתפות כולן. עובדת ההצלחה מאששת שניתן וצריך להמשיך. מאידך ההתנהלות ה"נענימה" והאינטימית מנעה אפשרויות מינוף חוץ מגדריות והשענות על NETWORK ומקורות רחבים. עד היום אנו גאות באופן השיתוף וקבלת ההחלטות שהנהגנו בפורום. כל ההחלטות התקבלו בהסכמת כל המשתתפות. כאשר אחת ההחלטות הראשונות הייתה קיום רוטציה בתפקיד יו"ר הפורום - לא רק בפן האישי אלא בפן המדינתי. ולכן אחרי התקופה הראשונה בה נתבקשתי לשמש יו"ר הפורום, הועבר התפקיד והאחריות למדינה שכנה. ההשתתפות במימוש ההחלטות, באחריות על קיום הקשר ועידוד היוזמות, חיזקה את הדינמיקה והמחויבות ההדדית.

מימון - עקב אכילס של הפורום היתה שאלת המימון. לזה תרמו גם הנאיביות בה פעלנו,

וההחלטה להצניע תקשורתית את הפעילות. נכשלנו בהבאת מקורות מימון והפער בין גיוס פעילות בכל המדינות, לבין גיוס כספים היה בעוכרינו. פעילות בין מדינתית מחייבת מימון כעוגן למימוש יוזמות ושיתופי פעולה. יתרה מכך, מעטות הנשים אליהן יכולנו לפנות וכאשר נוצר עמן הקשר לא הצלחנו לפצח את דפוסי הנתניה שלהן. היוצא מן הכלל, כאמור, היתה חברת JOHNSON & JOHNSON אשר תרמה ידע במיזם הבריאות של הפורום.

מדיה / VISIBILITY - כבר בפגישה הראשונה נושא הניראות של פעילותנו עלה כטאבו על ידי חברותינו המשתתפות ממדינות ערב. יתרה מכך, הן התנו את מעורבותן בפורום בקיום שקט תקשורתי.

להבנתנו הסיבות העיקריות היו ממין תרבות ונוהג בארצן. הקבוצה הישראלית נענתה לבקשה / התנייה זו ללא היסוס. היום, בדיעבד ברור לי שהיינו צריכות לדון בנושא. עצם הדיון היה מאפשר במה להבנה תרבותית מחד גיסא ולנוהג המגדרי שעליו יש להישען ואף למנף מדיה לצרכינו מאידך גיסא. ייתכן וההחלטה היתה נשארת כפי זו שהתקבלה ללא הדיון -דהיינו השארת פעילות הפורום חסויה ובגדרות חברות הפורום. הדיון היה מעשיר את כולנו כתהליך בונה הבנה, היה יוצר חלופות ובודאי היה מאפשר דיון חוזר בעת מתאימה. בעולם העכשווי מדיה היא חלק מעשייה ולכן יש צורך לראות בה רכיב פעיל.

איד, מה, מי ומתי משתקף במדיה ראוי להידון ולהסכים עליו. כפי שניתן להבין מ"האני מאמין" שלי שיח משתף תמיד מוסיף למימוש הפעילות והיוזמה.

כל חברות הפורום כמהות להמשיך איכות הקשרים שנוצרו בצד העשייה החדשנית והמעניינת שלנו יכולה להוות אבן שואבת לעשייה של P2P, נשענת על המשתתפות שעסקו בנושא מתוך אמונה ערכית והתנדבות חברתית. ■

השאיפה לשלום

ד"ר אפרים סנה

להקים ברית איזורית של כל המדינות המאוימות על ידי איראן: ירדן, מצרים, סעודיה, איחוד האמירויות, בחריין, עומאן, כוויית ועיראק (אם לא תשתלט עליה איראן עוד קודם לכן). שיתוף פעולה בין מדינות אלה יקשה על איראן לקדם את מדיניותה ואת תכניותיה השאפתניות.

ליצירתה של ברית כזו, כמו להסרת הבידוד המדיני ולשפר את מעמדה הבינלאומי של ישראל נחוצה החתירה לשלום.

השלום הוא אכן משאת נפש, ואין צורך בצידוק תועלתית כדי להשיגו. אבל גם מי שאינו רואה בו משאת נפש, מן הראוי שיבין כי יש צורך אסטרטגי מעשי בעצם המאמץ להשיגו. כשנאמר: "בקש שלום ורודפהו". רדיפת השלום אינה איו הענות רופסת, שלומיאלית, נאיבית, לגחמותיו של עולם צבוע. היא ציווי של האינטרס הלאומי.

אבל עוד שתי הבהרות נחוצות כאן. לא לשם האזיון אלא לשם הבנת מצבנו. אין שום טעם בחתירה לשלום אם אינה מגובה בעוצמה צבאית. אם לא תהיה לישראל עליונות צבאית כוללת, גם טכנולוגית ומדעית (זו האחרונה תלויה במערכת חינוך מעולה), אין טעם בחתירה לשלום. המייצב האמיתי של כל שלום, זה שהושג וזה שיושג, הוא ההכרה האיזורית

והבינלאומית, ישראל היא הכוח הצבאי החזק ביותר בין באקו וקזבלנקה, בין הים השחור ומפרץ עדן.

ההבהרה השנייה נובעת מהצורך להשתחרר מטראומת לבנון. העובדה שהניסיון לעצב את משטרה הפנימי של לבנון ביוני 1982 כשל באופן מחפיר וטראגי, נבעה מתפיסה שגויה של המצב בלבנון והתנהלות קלוקלת של הממשלה וזרועותיה. אסור להקיש מהכישלון הלבנוני מסקנה מוטעית. אין זו רק זכותה של ישראל, זו גם חובתה, לנסות ולשנות את המציאות באיזור לטובת האינטרס שלה.

בהתחדש השיחות בווינגטון אני שמח שנדרשת על-ידי "קומון סנס" לסוגיה זו. ■

נתבקשתי לענות על השאלה האם השאיפה לשלום היא בחזקת צורך אסטרטגי. אתקן את השאלה ואענה עליה. קודם כל לא בשאיפה לשלום מדובר אלא בחתירה לשלום. שאיפה היא מושג רגשי שלא חייבת לבוא עימו שום פעולה של ממש. חתירה לשלום משמעה דיפלומטיה פעילה, גלויה לעין וגם חשאית, שיש עימה לא רק יוזמה אלא גם נכונות לתשלום מחיר סביר בעבור השלום. חתירה כזו לשלום לכשעצמה, גם אם לא השיגה את מטרתה היא בחזקת נכס אסטרטגי. להבנת האמירה הזו חייבים להבין מספר עובדות יסוד.

בעולם של המאה ה-21 קשה לקיים את ישראל בלא לגיטימיות בינלאומית. הלגיטימיות הזו נמצאת תחת ניסיונות מתמידים לערער אותה ולחסל אותה. גם אויבי ישראל מבינים את חיוניות הלגיטימיות לקיומה של ישראל. הכורח שלנו להלחם בטרור, אינו מובן מאליו בעולם, גם לא לידידנו. המערב, הן אירופה והן ארה"ב, מנהלות את ענייניהן במגמה להמנע מעימות כמעט בכל תנאי. המלחמה באפגניסטן מנהלת באי רצון, ליתר דיוק מתוך שאיפה לסיים אותה ולא כדי לנצח בה. לא הרי הטליבאן אי שם במערות טורה-בורה כהרי הטליבאן (חמאס, בגירסתו

הפלשתינאית) שמונה קילומטר מאשקלון. אנחנו חייבים להלחם. המלחמה בטרור, בלבנון ובעזה, יוצרת לנו דימוי של מדינה כוחנית, רודפת מלחמה המדבירה גויים תחתיה. בצד ההערכה הקיימת במערב לחיוניותה המדעית והכלכלית של ישראל, לדמוקרטיה שלה, גוברים הרגשות השליליים כלפיה. אלה מזינים את תעמולת הדה-לגיטימציה, מגבירים את הבידוד הכלכלי של ישראל. כאשר כלכלת ישראל נשענת על הייצוא באופן כמעט בלעדי, לבידוד המדיני יכולה להיות השלכה כלכלית הרת אסון.

לעולם אל תחשוב כי מלחמה, נחוצה או מוצדקת ככל שתהיה, אינה פשע. ארנסט המינגווי

החתרנית, התוקפנית של איראן יצרה מולה אנטגוניזם המשותף לכל מדינות האיזור למעט סוריה ולוב. באינטרס הישראלי המובהק הוא

הפלשתינאית) שמונה קילומטר מאשקלון. אנחנו חייבים להלחם. המלחמה בטרור, בלבנון ובעזה, יוצרת לנו דימוי של מדינה כוחנית, רודפת מלחמה המדבירה גויים תחתיה. בצד ההערכה הקיימת במערב לחיוניותה המדעית והכלכלית של ישראל, לדמוקרטיה שלה, גוברים הרגשות השליליים כלפיה. אלה מזינים את תעמולת הדה-לגיטימציה, מגבירים את הבידוד הכלכלי של ישראל. כאשר כלכלת ישראל נשענת על הייצוא באופן כמעט בלעדי, לבידוד המדיני יכולה להיות השלכה כלכלית הרת אסון.

ד"ר אפרים סנה, יו"ר מרכז ש. דניאל אברהם לדיאלוג אסטרטגי

על תקשורת, מלחמה ושלום

פרופ' דב שנער

"אתה תספק את הסיקור, אני אדאג למלחמה", הגיב איל העיתונות רנדולף הרסט (שהונחח ע"י אורסון וולס בסרט "האורח קיין") לספקות שהביע אחד מכתביו, על הסבירות ליציאת ארה"ב למלחמה נגד הכיבוש הספרדי בקובה ב-1898. מאז הונחה דמות התקשורת כ"חובבת מלחמות", שהוסברה בעיקר בצורכי תפוצה ורייטינג. אירוע זה ורבים כמוהו מעוררים עניין בהעדפה זו ובכישלונות לגייס את התקשורת לטובת מאמצי שלום עד ימינו. אל ההסברים הכלליים הללו ניתן להוסיף את התאמת סיקור המלחמה לנורמות המקצועיות, לשיח השליט ולמבנה הכלכלי של התקשורת המודרנית, ותהליך מתמשך של שינוי תפקודי התקשורת ביחסים הבין-לאומיים.

נורמות, שיח ומבנה

התקשורת מעדיפה את המלחמה משום שיש בה אתגר אישי ומקצועי לעיתונאים; משום שהיא מאפשרת להשתמש בשיח צבעוני ומעורר, המדגיש קיטוב, גיוון של אירועים ומצבים, הפתעה והתרגשות; משום שיש בה כדי לספק דימויים "קליטים" של עימות וגבורה, ניצחון ותבוסה; ומשום שהיא מספקת דרישות של "ערך חדשותי": ההווה, השונה, הדרמטי, הפשוט, action, האנשה ותוצאות. ערך חדשותי נמוך נועד לסיקור שלום, שהוא מטבעו תהליך משעמם למדי, המתמקד ב"ראשים מדברים" והמראות ונחיתות של מטוסים. תולדות התקשורת הבין-לאומית תורמות להעדפה זו: בעיקר בעת המלחמה הקרה, לחצים פוליטיים הביאו את התקשורת במערב לאמץ את שיח העוצמה שטופח ע"י ממשלות מול ידיבותיהן. שיח שלום ופיוס אפיון את "מחנה השלום" הקומוניסטי. הוא זכה בפופולאריות מועטה במערב וכניסתו לאמצעי התקשורת החשובים הייתה מוגבלת.

שינוי תפקוד

תפקודי התקשורת ביזרה הבין-לאומית השתנו באופן משמעותי. נכון שנשמרו התפקידים המסורתיים של תצפית ודיווח; איסוף ובחירת עובדות; והבניית מציאויות ופרשנותן. אולם כיום בעידן ההון, העיתון והשלטון, ארגוני תקשורת ועיתונאים מעורבים בתהליכים והחלטות במישור הבין-לאומי, כמשתתפים, כזרזים/

פרופ' דב שנער, דיקן ביה"ס לתקשורת במכללה האקדמית נתניה

בלמים וכמתווכים. יותר מבעבר, התקשורת עוסקת כיום בחילופי מידע עם קובעי מדיניות ומבצעה. הטלוויזיה, האינטרנט ואמצעים אחרים שוכנים כבוד בלשכותיהם של מקבלי החלטות וב"חדרי-מצב". תדריכים רשמיים ובלתי רשמיים, במטוסי-שרד או במתחמים סגורים הפכו לשגרה, כמו גם "דיונים סודיים" המלווים בסיקור תקשורת והדלפות מתוכננות. כוזב/בלם של תהליכים, התקשורת מספקת משאבים לדו-שיח בין-לאומי, כמו ב"דיפלומטיה הדילוגים" ששימשה ומשמשת שרי חוץ ושליחים; היא זירה לחילופי דברים -- קלינטון/בוש-סאדאם; אחמדינג'אד/ארדואן ומנהיגי ישראל; אובמה וירביו -- ולאירועי מדיה, כגון פגישות פסגה ו"שיחות קירבה". כמתווכים, אמצעי התקשורת מנהלים ולעתים יוזמים תיווך, בדרכים שלעיתים מטשטשות את ההבחנות בין כתבים ודיפלומטים. כך ניתן לפרש את "תביעת האבחות" של וולטר קרונקייט על מסע סאדאת לירושלים; ומפגשים ישראליים-פלסטיניים שמתקיימים בחסות שדרי צמרת; או בעבודה מאחורי קווי אויב, כמו פיטר ארנט בעת מלחמות המפרץ וכתבים ישראליים ואחרים בישראל ובמדינות האזור במלחמות, מבצעים או משטים.

כישלון החלופות: המקרה של עיתונאות שלום (Peace Journalism)

הנטייה לסיקור מלחמה ולהימנעות מסיקור תהליכי שלום בתקשורת המערבית לוותה בביקורת חריפה לפחות מאז מלחמת ויאטנם, כולל בסכסוך המזרח תיכוני והפלישה לעיראק. בשנות ה-70 העלה החוקר הנורווגי יוהאן גלטונג, שהתמחה גם בתיווך בסכסוכים בין לאומיים, את רעיון עיתונאות השלום. כוונתו הייתה לסוג של עיתונאות ביקורתית, שממליצה או שואפת בעיקר למסגר את הסיקור במונחים יותר רחבים, הוגנים ומדויקים מאשר המוכתבים ע"י הטיות כלכליות ופוליטיות; לחקור את רקע היווצרותם של סכסוכים והקשריהם, כדי לעשותם יותר נהירים ושקופים לקהל; לחפש סיבות ופתרונות לסכסוכים; לתת במה לכל הצדדים המעורבים; ולמקד את הסיקור במחיר האנושי, החברתי והתרבותי של מלחמות. הנחות אלה הובילו לחשיבה מחודשת על סיקור מלחמה ושלום, במונחי המאה ה-21: מבחינה מקצועית, עיתונאות שלום יכולה להקנות למקצוע הילה של רב-צדדיות, לספק רקע והקשר לא "מטעם" ולא "עיתונאות יציע" המתמקדת במנחים ומפסידים, ניצחונות ומפלות, כי אם עיתונאות בעלת ישרה, הוגנת ומעורבת, המתמקדת בקונפליקט על כל צדדיו, מקורותיו וקורבנותיו. מבחינה חברתית, זהו רעיון שמקנה לעיתונאות ולעיתונאים תדמית חיובית של תרומה רצויה, על רקע היכוח עם עיתונאות רצויה

צריכה להיות "אובייקטיבית" או ביקורתית. נראה כי כיום ויכוח זה איבד רלבנטיות, לאור העמדות הביקורתיות החד-משמעיות של ארגוני תקשורת ועיתונאים בנושאים כמו פשע, סמים, אלימות במשפחה או פדופיליה או הקונצנזוס סביב הגעה כי לא ניתן לקיים אובייקטיביות בתקשורת. טיעונים ושאלות-נגד הם שלפי מחקר התקשורת המערב, קשה להניח שלעיתונאות השלום ולתקשורת בכללה יש עוצמה מספקת כדי לחולל שינוי; שגם אם יש לתקשורת השפעה בין לאומית מסוימת, אין זה מתפקדה להחליף פוליטיקאים, גנרלים ודיפלומטים בעשיית שלום; שעיתונאות השלום מחבלת בישרה המקצועית של עיתונאים, מבבלת את תפקודם כמפיצי מידע חסרי פניות ואינה עוזרת לשמור על ערכי עיתונאות כמו הגינות ואיזון.

עד כמה מותר להיות אופטימיים?

מבחינה מקצועית עיתונאות שלום לא הפכה עד היום לסגנון בולט בתקשורת. חוקרים, עיתונאים ורבים אחרים מתוסכלים מחוסר ההיענות מצד ארגוני תקשורת ועיתונאים לעקרונות עיתונאות השלום, שהם לכאורה פשוטים וקליטים. ההסבר המרכזי לתסכולם הוא, כאמור, שקיימת סתירה מובנית בין אופיים של תהליכי שלום לבין הדרישות המקצועיות בתקשורת, שחלקן מועגן במבנה כלכלי. תהליכי שלום מורכבים בעוד שהתקשורת נדרשת לפשטות; תהליכי שלום דורשים זמן להבשיל בעוד שעיתונאות דורשת תוצאות מידיות; תהליכי שלום מצטיינים בדיונים ארוכים ומיגעיים בעוד שעיתונאים נדרשים לקונפליקט ברור; רבות מההתפתחויות בתהליכי שלום מתרחשות מאחורי הקלעים בעוד שהתקשורת נדרשת למידע ול- action גלויים.

מסקנה אחת מהאמור היא שאין תועלת במאמצים "מיסיונריים" לחנך את אנשי התקשורת בנושא גלטונג ותלמידיו. כל עוד לא ניתן להעלות את הערך החדשותי של תהליכי שלום (דוגמת אירוע המדיה של חתימת הסכמי אוסלו על מדשאת הבית הלבן), קשה להניח שעיתונאות השלום תעשה חיל בזירת התקשורת המסורתית העכשווית, הרעבה תמיד לחומרים מגרים ולמזומנים. ייתכן שפריחת ה-new media, תביא בשורה לעיתונאות השלום, עיתונאות הסביבה ודומיהן, בדמות אתרים ובלוגים יחודיים מחד והשפעת סוג תקשורת זה על אחות הבכירה מאידך. גם ניתן להניח שטיפוח אוריינות התקשורת (media literacy) בקרב מבוגרים וצעירים יוכל לסייע לשנות את עקומת הביקוש למידע ובעקבותיה עקומת ההיעע. השערות אלה עדיין לא אומתו בראיות ומהוות נושאים שמחקר עתידי יכול להבהיר. ■

ירמיהו - גורלו של חוזה

מתוך פרק המבוא של ספרו החדש "ירמיהו - גורלו של חוזה"

הרב בני לאו

במושג חגיגי של הכנסת לציון מאה שנות ציונות, נאם שמעון פרס (אז בתור ראש האופוזיציה) והעלה על נס את לימוד התנ"ך כיסוד לעיצוב הזהות היהודית המתחדשת. בנאומו הוא ציין ש"תנועת העבודה רואה את שני הנביאים (עמוס וישעיהו) כשני המבשרים האידאולוגיים הגדולים". בהערת ביניים קרא ח"כ יוסי שריד: "לפי המצב המדיני יכול להיות שירמיהו הכי רלבנטי".¹ הימים היו ימי ממשלת נתניהו (בקדנציה הראשונה), חודש אחרי אירועי הפתיחה של מנהרות הכותל, חידוש שלטונו של סדאם חוסיין ונצחון הטאליבן בקאבול. אני משער שיוסי שריד התכוון לזיכרון הפוליטי על זקיפות הקומה הלאומית בישראל ומחירה בזירה הבינלאומית. הזיכרון הזה "מחזיק מעמד" בתולדות ישראל במשך אלפי שנים. כבר אבות האומה, אברהם יצחק ויעקב, התמודדו עם שאלת זקיפות הקומה מול מדיניות פיוס והרגעה במרחב הסביבתי. הסיפור על אברהם המעדיף להתכופף מול מלך מצרים מלמד על הבחירה בנתיב השלום והיותו לעומת הזקיפות והמלחמה. תגובתו של יעקב למעשה הרצח של שמעון ולוי באנשי שכם (שחטפו ועינו את דינה אחותם) חושף בעוצמה את הזיכרון הזה. בשנה האחרונה עסקתי בעיון בשאלה הזו מנקודת מבטו של ירמיהו הנביא.

בחברה בת ימינו נתפס ירמיהו כנביא החורבן וכאיש הקינות של תשעה באב. האתוס הציוני ורוח הלאומיות הישראלית (חילונית ודתית כאחת) התעלמו ממנו ואימצו את ישעיהו כנביא המבשר את התקומה והנחמה ואת עמוס כנביא המופקד על תיקוני החברה. החברה היהודית של דור ההשכלה וראשית הציונות לעגה לדמותו של ירמיהו. הגדיל לעשות "ל גורדון, שחיבר בסוף המאה ה-19 עלילה בשם "צדקיהו בבית הפקודות". בעלילה מתואר צדקיהו העיוור האסור בידי בבל שואל את עצמו לפני מותו מה היה חטאו שכך גורד עליו:

אָךְ מֶה אָנֹן פְּעַלְתִּי? מֶה-פְּשַׁעְתִּי? יַעַן לִפְנֵי יְרֵמְיָהוּ לֹא יִבְנְעָתִי!

לִפְנֵי אִישׁ רָךְ הֲלֵב בַּעַל יָפֶשֶׁת וְנִכְנַעַת אֲשֶׁר יַעַץ לָנוּ בַשָּׂת, עֲבֹדִת, מְשֻׁמַּעַת,

וְאֲנִי מֵאֲנִי עֲצָתוֹ לְשֹׁמֵעַ, כִּי אִמְרַתִּי בְרָזַל בְּרָזַל יָרַע. במסיבת יום הולדת 84 שנערכה לדוד בן גוריון בשדה בוקר (תשרי תשל"א, אוקטובר 70) הוא בחר לספר על יחסו לנביא ירמיהו:

"אין ספק שהנביא הגדול ביותר שקם לנו בימי המלוכה, לפני חורבן ירושלים, וגם האומלל והשנוא

הרב בני לאו, רבה של קהילת רמב"ן בירושלים

ועז הרוח ביותר, היה ירמיהו. הוא לא נפחד מבית כלא, ממכות וגם מן המוות עצמו - ובחר להגיד לעמו האמת המרה עד הסוף [...] הוא ידע כי לא לעולם חוסן, והיה בטוח שלא יעבור זמן רב - לא יותר משבעים שנה ובכל תתרופף ותיפול [...] ירמיהו אהב את עמו וגם האמין באחריתו - ואמונתו נתקיימה עד היום הזה".²

בדבריו באותו אירוע העיד בן גוריון על עצמו שהושפע בילדותו מיל"ג והיה בכל לבו נגד ירמיהו. הוא בודאי לא היה היחידי. דמותו של ירמיהו דיברה אל אנשי חו"ל: מתבוללים ודתיים. סטפן צוויג, יהודי אוסטרי מתבולל שבחר להיות קוסמופוליטי לעילא שאינו מתויג כ"יהודי", בחר בירמיהו כגיבור אנטי מלחמתי במחזה המתרחש בזמן מלחמת העולם הראשונה.³ בימי מלחמת העולם השנייה כתב פרנץ וורפל, אביד זכויות האדם, את הרומן שלו "ירמיהו". זהו ספר כביד המתבסס על קריאה נמרצת בתנ"ך אך אין בו כל תרומה להבנת מהבנת המתח והקונפליקטים של מלכות יהודה בימי ירמיהו.⁴

כל מי שייקח לידי תכנית לימודי תנ"ך של החטיבה העליונה במערכת החינוך בישראל יראה עד כמה מצומק מקומו של ירמיהו. הפרקים המומלצים ללימוד הם סיפור רצח גדליה - כנראה בהשפעת רצח יצחק רבין ז"ל.⁵

סיפורו של ירמיהו אינו ידוע אלא לידעי ח"ן. סיפור חייו הוא סיפור של חברה ישראלית הנמצאת בהתמודדות של שאלות עומק ביחס לזהותה הלאומית והתרבותית.

ירמיהו צמח לתוד נבואתו מנערות וחווה את אחת התקופות הסוערות ביותר בתולדות ישראל. ראשיתו בימי יאשיהו המלך, בהם הייתה תחושה בוודי שהנה חוזרים ימי הגדולה של ממלכת שלמה המלך. יאשיהו נתפס לא רק כרפורמטור דתי אלא כמנהיג לאומי החווה את החזרת שבטי ישראל ויהודה לממלכה אחת גדולה. חזון זה לא היה מנותק מהמציאות.

יאשיהו ניצל חלון הזדמנות פוליטי שבו המעצמות הגדולות - אשור, מצרים ובבל, התגוששו ביניהן ולא שמו לבן לאזורנו. על רקע זה נקרע ירמיהו בין רצונו להשתתף בחזון הגאולה ולהביא לקיבוץ נידחי ישראל לבין ראייתו את החברה היהודית המתנהלת בצביעות בכל הקשור לרפורמה הדתית. רוב נבואותיו מתקופה זו עוסקות בשני הדברים הללו: קריאה לשבטי הצפון לחבור לירושלים ומחאה חריפה על השקר באורחות החיים ביהודה ובירושלים. נפילתו של יאשיהו בקרב מיותר במגידו גרמה לשבר עמוק

בלבו של ירמיהו. פרק שני בנבואתו של ירמיהו נרקם בימי יהויקים הנאמן למצרים ולתרבותה. בתקופה זו מתמקד הנביא במחאה חברתית נגד השלטון המעורב האלים. במחצית מלכותו של יהויקים עולה נבוכדנאצר לשלטון ומאז הופך ירמיהו לנביא המבקש להימנע מעימותים עם השלטון הבבלי ומטיף להיכנע לו ולחיות בצלו. מכאן ועד סוף חייו זו תהיה סיסמתו: "עבדו את מלך בבל וחיו". לשיטת ירמיהו אין סיבה למות על מזבח עצמאות מדומה. הכניעה לבבל תאפשר חיי חופש דתי ותרבותי בתוך יהודה וירושלים ואילו המאבק בבבל יוביל לאובדן הכול. העם שסביבו כנוע למלך המחובר למצרים. הוא מחפש כל דרך להבקיע את חומת האדישות ובסופו של דבר המלך רודף אותו משום שהוא מערער על יציבות השלטון.

בתקופה השלישית לנבואתו של ירמיהו בבל שולטת בארץ. צדקיהו המלך מולך מטעמה ובתוך הארץ רוחשת מחלוקת פוליטית עזה בין המפלגה השמרנית ברוח ירמיהו לבין המפלגה הלאומית בעידודו של הנביא החלופי חנניה בן עוזר. גם גולי בבל הראשונים ("גלות יכניה") נחלקים למפלגות המחזיקות בשיטת העמדות הללו. פרקי נבואתו של ירמיהו בשלב הזה מבהילים. איש אינו יכול להבטיח איוו עמדה תגבר, כולל הוא עצמו. המלך מכריע לטובת חנניה ובזה ממיט על עצמו ועל עמו את החורבן.

הסיפור הזה, על שלושת חלקיו, עדיין לא סופר כהלכתו לאזניים ישראליות. כל העימותים בעולמו של ירמיהו מעסיקים את העיתונות הישראלית אך תולדותיו לא היו מעולם מקור השראה לדיון הישראלי בשאלות הקיומיות של לאום, עצמאות, תלות במעצמות והוות. אם נוכח לדובב את שפתי הנביא ולהכניסו לליבת הדיון הישראלי - יאה זה שכתרו. ■

(1) מתוך פרוטוקול דברי הכנסת - 14, מיום ט"ו חשוון תשנ"ז, 28 אוקטובר 96.

(2) מתוך: ד' בן גוריון, "המלוכה והנבואה", בתוך: ב"צ לוריא (עורך), דברי החוג בתנ"ך בבית נשיא המדינה, חש"ד, עמ' 20.

(3) מתוך ניתוחו של א' המאירי, "הנביא - על ירמיהו לסיפון צוויג", בתוך: ס' צוויג, ירמיהו, הוצאת המחלקה לנוער וחלוץ של ההסתדרות הציונית, ירושלים תשי"ז, עמ' 215 - 222.

(4) פ' ורפל, ירמיהו (בתרגום של ברוד קרופניק).
(5) מעמדו של גדליה בן אחיקם שונה בישראל באופן דרמטי לאחר רצח ראש הממשלה יצחק רבין ז"ל. אהלי הידברות במקומות שונים בארץ מוקמים ביום הצום של גדליה ב' בתשרי, צום שעד אז מעטים מחוץ לציבור הדתי ידעו על קיומו.

הרוצה בשלום יכון לשלום

טיפוח תקוות השלום כאיסטרטגיה פנים - אירופית

ד"ר שלמה פרלה

כותרת הנושא של גיליון "קומון סנס" הנוכחי מתמיהה: מה עניין תקווה אצל איסטרטגיה? איסטרטגיה היא מערך מקיף ומתוכנן של מהלכים רציונליים להשגת יעדים חשובים, בני - קיימא, בתחומי החברה והמדינה. האם תקווה, שהיא בתחום משאת הנפש, גם זו הקולקטיבית, ושהיא פרדיקאט של הכמעט בלתי ניתן למימוש, ואשר כמה קבין של פנטזיה ואמונה רוחשות בה, יכולה להופיע במציאות הפוליטית הריאלית כאיסטרטגיה?

רשימה זו מציגה מצע היפותטי לתשובה לשאלה זו בהתייחסות לאיסטרטגיית השלום הפנים-אירופית. נקדים בהגדרת המושג שלום: שלום אינו מצב של העדר קונפליקטים חברתיים או מדיניים אלא מצב שבו הקונפליקטים, שהם ביסוד הקיום האנושי, מתקיימים ללא אלימות או באלימות מינימלית, המבוקרת על ידי גופים בעלי סמכות. זוהי הגדרה בסיסית וחלקית, שכן בגישות השונות הרווחות באקדמיה בחקר השלום כלולים פרמטרים נוספים, כגון היחס בין הוצאות אזרחיות להוצאות הצבאיות של מדינות, יחסים עם מדינות שכנות, כמו גם משתנים פנים מדינתיים כגון רמת האמון (או אי אמון) בין אזרחים לבין עצמם, אחוז שוכני בתי הסוהר וכיו"ב.

דיון מעמיק במושג שלום יכול לקטגוריות נוספות: בהגדרה הבסיסית הנ"ל משקף מושג השלום העדרה של אלימות ישירה, אבל בעקבות ניתוחיו של המתמטיקאי, הסוציולוג וחוקר השלום הנורווגי יוהאן גאלטונג, התקבלה באירופה תפיסה רחבה יותר של המושג שלום: לא רק העדרה של אלימות ישירה אלא גם צימצומה של אלימות מבנית, (Structural Violence) כלומר אלימות שהיא מובנית סיסטמית בתוך מציאות מדינית או סוציו-אקונומית, כאשר הנורמות החברתיות או הסיסטמה השלטונית מונעים התפתחות הפוטנציאל של הפרט בתחומים שונים, חומריים ורוחניים כאחד. וכן העדרה של אלימות תרבותית (Cultural Violence), כלומר מציאות חברתית שבה התרבות הדומיננטית מתנשאת על תת-תרבויות של קבוצות החיות בקרבה, כמו גם על תרבויות

ד"ר שלמה פרלה, מרצה בכיר במחלקה למדעי המדינה, אוניברסיטת בר-אילן

האיחוד האירופי למעבר חופשי. מקרה זה, על רקע מתיחות אתנית בסלובקיה בין הרוב הסלובקי למיעוט ההונגרי, הוא אמנם חריג בחומרתו אך בהחלט אין הוא חריג במהותו. (על הרקע למקרה ראה מאמרי: "רוחות, וירוסים וסרטנים" חדשות המחלקה הראשונה 28.08.2009). בכורתו של הפרטיקולריזם הלאומי על פני אחידות כלל-אירופית ניכרת, לעתים באופן בוטה, גם בתחומי הכלכלה, מדיניות האנרגיה, המדיניות החקלאית המשותפת ומדיניות החוץ.

הסולידריות האירופית היא מצג מאולץ, כפוי על ידי החוויה הפוסט-טראומטית, אך יחד עם זאת, וכאן פרדוקס, שככל פרדוקס הוא מעניין, אין היא מצג עקר. היא נשענת על איסטרטגיה של טיפוח תקווה: עצם ההתעסקות בת יותר מחצי מאה בתהליכי אינטגרציה, בהעמקה והרחבה של יסודות פדרטיביים למבנה אירופי, גם אם הוא משולל מתווה ארכיטקטוני נהיר ומוסכם, וגם כאשר ידוע שמכשולים הנדסיים ימנעו קיומו כמבנה פדרטיבי ראוי לשמו, יוצרת דינמיקה כלל-אירופית של תקווה.

איסטרטגיה זו ניכרת בתוכן של האמנות והחוקים של האיחוד האירופי שמהו עולה מגמה לסלק לא רק את סכנת האלימות המלחמתית בין חברות האיחוד אלא גם את סכנת האלימות המבנית והתרבותית. אך כיצד מצליחים, למרות מחלוקות וקנאות לאינטרסים פרטיקולריים, לקיים סולידריות, אפילו כמצג מאולץ? הסוד טמון בעיקרו "ההסכמה הפוליטית של החברות להסכים" הנמצא כבר בבסיס האמנות של 1951 ו-1957. על פי עקרון זה תתפתח האינטגרציה על ידי "הסכמה פוליטית" של החברות לניסוח הסכמים וחוקים, גם כאשר הסיכוי לפתרון בעיות שנויות במחלוקת הוא משני להסכמה זו. כלומר, אין מתקדמים בתהליך האיחוד אגב פתרון חילוקי דעות, אלא קודם כל "מסכימים להסכים", ומנסחים ניסוחים, ורק אז מחפשים מכניזם לפתרון מחלוקות.

זוהי תמציתה של איסטרטגיה המבוססת על הנחה שבניית אינטגרציה מותנית בטיפוח תקווה למציאת מכניזם לגישור בין אינטרסים סותרים אם יתקיים "רצון פוליטי" להסכים.

הכל מודים שתהליכי האינטגרציה לעולם לא יגיעו לכדי השלמה, וכי אין להם נקודת סיום, אך טיפוח התקווה מחולל דינמיקה של בקרת קונפליקטים ודחיייתם. טיפוח התקווה להצלחת האינטגרציה האירופית היא, בלשון אחרת, טיפוח התקווה שתאנחת השלום ממנה נהנית אירופה תמשך לאורך ימים.

הרוצה בשלום יכון לשלום. ■

שמתקיימות מעבר לגבולותיה הטריטוריאליים, ומנסה, בדרכי חקיקה, או בדרכים אחרות, לשלול לגיטימציה מהנורמות הנהוגות בתת-התרבויות. שורות אלו מבקשות להצביע על טיפוח תקווה כאיסטרטגיה לשמירה על שלום כלל-אירופי, על פי הגדרת השלום הבסיסית דלעיל, ובתוספת הקריטריונים המודגשים על ידי גאלטונג, כיסוד בבסיס התגבשותה של האינטגרציה האירופית. (האיסטרטגיה של האיחוד האירופי, במידה שקיימת, כלפי שחקנים בינלאומיים אחרים איננה מהעניין הנדון).

האינטגרציה האירופית מתחילתה ועד עתה משקפת מצב פוסט-טראומתי של הקולקטיב האירופי. לא אחידות תרבותית, ודאי לא אחידות אתנית, כמו שגם לא תמיד אינטרסים כלכליים ופוליטיים משותפים עומדים בבסיסה. אירופה איננה קהיליית ערכים מאוחדת (community of values). המוטו הרשמי של האיחוד האירופי "בשונות אנו מאוחדים" (In Varietate Concordia) מציג את האיחוד האירופי לא כמונולית אורגני אלא דווקא כמסגרת של ישויות ריבוניות שאינן מניחות ידן מיסודות ייחודיים להן, הן מבחינת חשיבותן של יסודות אלו למסורת התרבותית והדתית (למשל סוגיית ההפלות המלאכותיות בפולין או סוגיית ההומוסקסואלים), והן מבחינה של עקרונות פוליטיים ששורשיהן בארועי עבר (למשל, סוגיית הניטרליות החוקתית של אוסטריה ושוודיה).

מוטו זה מרמז למודל כלאיים, הנשען על הנחה הובסיאנית (אך ללא מסקנתה), מהול במעין גישה פדרטיבית רפויה, זרועת "מרדכי חופש" מבית מדרשה של חנה ארנדט. זהו מודל שאירופה אינה יכולה, אף אינה מעוניינת להגדירו. הרעיון והפרקטיקה של האינטגרציה האירופית שואבים חיותם מתודעה פוסט-טראומטית מתמשכת לפיה דינמיקת אינטגרציה, אף אם היא נמנעת תכלית, היא תרגיל היסטורי הכרחי שימנע הדרדרותן של מדינות היבשת חזרה אל "מצב הטבע" של דברי ימי אירופה- מצב שהתאפיין בלאומנות מיליטנטית ופרוטקציוניזם כלכלי, ואשר אחריתו: חורבן.

בכל שנות התפתחות האינטגרציה האירופית עמדו מנהיגי המדינות החברות על המשמר לכל יידחו אינטרסים פרטיקולריים מפני אינטרסים כלל-אירופיים. גם היצר הלאומי לא תש כוחו, ובעיקר במדינות אירופה המרכזית והמזרחית. כאילוטרציה יצוין כי רק לפני ימים אחדים הגישה הונגריה לבית הדין של האיחוד האירופי תלונה נגד סלובקיה על שזו האחרונה מנעה מנשיא הונגריה כניסה לשטחה, בניגוד לכללי

הסרוב לנהל משא ומתן

ד"ר דוד אלטמן

בשנת 1947 החליטה העצרת הכללית של האו"ם על הקמת מדינת ישראל כמקום מושבים ומקלטם של בני העם היהודי אשר גלו מארצם, תוך נכונות יהודית להגמשה ולפשרה ובלבד שפליטי האומה הזו יוכלו לשוב לביתם הלאומי, ולהקים להם בית. ואכן, פליטים מכל פוזרות העולם ובהם גם אודים מוצלים, פליטי שואה, באו לארץ הזאת והקימו בית, וידם מושטת לשלום.

שנים רבות לא היו נכונים ערביי האזור להכיר במולדת המחודשת הזו, ובזכות ההיסטוריה של פליטים אלה לשוב לארצם, בטענה, שלא נולדו כאן זכויותיהם אבדו.

כיום, נכונה ישראל לנהל מו"מ אמיתי עם הפלשתינים, וחרף דעות שונות בקהל הישראלי - מוכנה הממשלה ללכת לקראת הפתרון של שתי מדינות לשני עמים, כאירוע היסטורי אשר מעולם לא ניתן לקהל הפלשתיני.

למרבה הפלא, מסרבת הרשות הפלשתינית לנהל משא ומתן על הגשמת חלומה הגדול להקמת מדינה, והשאלה הנשאלת היא: מה עומד מאחורי סירוב זה?

הסיבה הראשונה לכך היא, כי יש לשקול ברצינות את נכונותם של הפלשתינאים להגיע לפשרה ולהכרזה על גמר הסכסוך. גמר הסכסוך ידחיק את חשיבותה של המדינה הפלשתינית לשולי האג'נדה העולמית. מדינות העולם, התורמות מיליארדי דולרים, לא יראו יותר בנושא הפלסטיני נושא מרכזי.

השלום הוא איום אסטרטגי על מהותה של מדינה פלשתינאית, ולכן נוח לה יותר לדחות, עד כמה שניתן, את הצורך בקבלת הכרעות אשר יביאו אותה לכך, שתהפוך לעוד מדינה אחת במשפחת העמים אשר חשיבותה בהתאם לגודלה - תהיה תלויה במה שיעשו אזרחיה, על מנת לקדם את ארצם החדשה, אם וכאשר תקום.

אין ספק, שזהו אחד היסודות בדחיות של הצעות נדיבות ורבות שנמסרו לפלשתינאים עוד בזמנו של הנשיא ביל קלינטון, בתקופת כהונתו של הנשיא ג'ורג' בוש, וכיום בתקופת נשיאותו של אובמה. זאת הסיבה שהצעותיהם הנדיבות של יצחק רבין, אהוד ברק ואהוד אולמרט, שהיו נכונים ליתורים מרחיקי לכת, לא קידמו את תהליך השלום בצד הפלשתיני, אלא להיפך.

ד"ר דוד אלטמן, סגן נשיא בכיר במכללה האקדמית נתניה, סגן יו"ר מרכז ש.דניאל אברהם לדיאלוג אסטרטגי המאמר המלא מופיע באתר המרכז www.strategicdialoguecenter.org

שנית, הרשות הפלשתינית גילתה כי בכוחה לגרום לפגיעה הקשה ביותר במדינת ישראל מאז הקמתה - לגרום למלחמת אחים, ולשיבוש המרקם החברתי במדינת ישראל.

כאשר החליט אריאל שרון על ההתנתקות מרצועת עזה, ועל פינוי 10,000 מתיישבים מהאזור - העולם לא היה ער לעוצמת הקונפליקט הפנימי בחברה הישראלית, לשבר החברתי, האישי והאידיאולוגי שנגרם, ולפגיעה בחוסנה של מדינת ישראל.

מבחינה אידיאולוגית - האמין העם היהודי במשך שנים רבות כי מדינה זו היא ארצו ומולדתו, אליה הוא שב, לא במחיר של גירוש ופנוי של אחרים, אלא בהושטת יד ומתנד נכונות לחיות כאן בצוותא. אחרי מלחמת ששת הימים, פנו כל קברניטי המדינה לתושביה הערבים של מדינת ישראל להישאר בארצם כתושבים.

ואילו עתה, פנו תושבים המאמינים באמונה שלמה, כי זכותם לארץ זהה לפחות, אם לא יותר, מתושביה הערבים, וחשו שקיימת בגידה חברתית ואפליה כלפי היהודים. בעוד שהערבים נחשבים פליטים גם אם מעולם לא גרו בארץ הזו, ודי להם שהוריהם או הורי-הוריהם גרו בה בעבר כדי שיטענו לזכות מגורים בה, הרי שבני העם היהודי, שגם הם צאצאי אלה שנושלו מכאן - זכותם לא רק שאינה נחשבת בעיני העולם, אלא אפילו לא בידי ממשלת ישראל. זה משבר שקרע ופיצל את החברה הישראלית, והביא לכך שאפילו השרות הצבאי בצה"ל, שתמיד היה ערד מקודש בחברה הישראלית, הפך לנושא שנוי במחלוקת.

הפלשתינים זיהו כי נושא פינוי יושבים מהווה דרך ייחודית לקעקע את חוסנה של מדינת ישראל. מדינת ישראל של היום, הרוצה לנהל מו"מ, ניצבת מול גוף שמייצע רק חלק מהעם הפלשתיני, שאינו מייצג את הפלשתינים ברצועת עזה, בירדן, או את מה שקרוי "הפזורה הפלשתינית" בארצות ערב השונות, המסרבות להעניק להם אזרחות. ובכל זאת - נקראת מדינה זו המדינה הפלשתינית, הנוטלת על עצמה לדרוש בשם כולם, ומסרבת לתת בשמם דבר כלשהוא.

מדינת ישראל יודעת כי משא ומתן פירושו ויתור, לעיתים קשה מאד. היא מוכנה להיכנס לכך, אך היא עושה זאת מתוך רצון שהתוצאה הסופית תביא בהכרח לתום הסכסוך, תום הדרישות, וליחסי שכנות שיאפשרו לשני הצדדים לחיות בשלום אמיתי הכולל מערכת של שיתוף פעולה הדדי, של תיירות, של מסחר וחיים בצוותא. המזרח התיכון המציא שלום מסוג אחר: שלום

קר, שלום חלקי, שלום מותנה. בשנת 1994, עת הייתי מנכ"ל אוניברסיטת בר-אילן, קיימתי פגישה בהוואנה, עם שליט קובה דאז, פידל קסטרו. הפגישה התקיימה בנוכחותו של הרב הראשי לישראל דאז, הרב ישראל לאו, הרב הראשי של ונצואלה, הרב ברנד, ואיש חבר הנאמנים של אוניברסיטת בר-אילן, פרופ' יצחק יוחאי. בשיחתנו זו, שלא תועדה עד כה בכתובים, נדונו סיכויי השלום באזורנו, וכיון שאז היו הסכמי אוסלו בעיצומם, שאל פידל קסטרו את הנוכחים:

א' - מהו הסיכוי לשלום? וב' - אם ממשלת רבין תתחלף, מה הסיכוי שתהליך השלום יימשך? על כך השיבה לו המשלחת בראשות הרב לאו, כי השלום הראשון בין ישראל לארצות ערב הושג ע"י ממשלת הליכוד בראשותו של מנחם בגין, ועל כך השיב פידל קסטרו כי אין להשוות בין שלום ישראלי מצדו לשלום ישראל פלשתיני: בעוד ששלום ישראלי מצדו מביא לכך ששתי מדינות כורתות שלום, עדיין מפריד ביניהן מדבר שלם, הרי שעם הפלשתינים אתם חיים כשאתם אוזנים זה בצווארו של זה, ושלום כזה הוא שלום מסוג אחר, לא מסוג השלום שיש לכם עם מצרים.

ואכן, אין אפשרות לקיום שלום קר בין שתי הישויות הצפופות על שטח אדמה כה קטן, המעורבות אלה באלה, ונוגעות האחת ברעותה באלפי נקודות חיבור שאינו ניתנות להפרדה. בשל השטח הקטן של שתי המדינות, ערד הקרקע יקר וחשוב, ולכן יש מקום לחילופי שטחים ולפיצויי שטחים, אך אין כל סיבה או היגיון בפינוי שטחים, שיביאו רק ליצירת עוד פליטים, עוד סבל, קרע פנימי וסכסוכים בלתי פוסקים.

אם הנחה זו נכונה, ורק שלום לא רק של אמיצים, אלא שלום חם יכול להתפתח בין שתי הישויות שלנו, אזי נושא ההתנחלות איננו נושא לויכוח. במדינות החיות בשלום חם - ההתנחלויות הינן נכס אסטרטגי לשני הצדדים. הן מהוות מקורות פרנסה הדדיים להגברת שיתוף הפעולה, לשיפור תשתיות ואיכויות חיים, והן מהוות ערובה לחיים ולאינטרסים משותפים של שני הצדדים.

אין ספק שניצטרך למצוא פתרונות יצירתיים, מתוך רצון לשמור על המרקם החברתי בשתי הישויות, ואין ספק שלא נוכל לדבר בשום מקרה על גירוש של יהודים או ערבים, ולא על פליטים חדשים בשתי הישויות, ולמרות הכל - אם יהיה רצון אמתי, תהיה דרך להתגבר על כל השאלות הקשות העומדות בבסיס ויכוח בלתי מוכרע זה. ■

האומנם יעד אסטרטגי?

ד"ר ראובן פדהצור

אחד המיתוסים המבוססים ביותר בתרבות של החברה הישראלית קובע כי ממשלות ישראל לדורותיהן ראו בהשגת שלום עם שכנותיה יעד אסטרטגי הנמצא במקום גבוה בסדרי העדיפויות הלאומיות. בחינת מדיניותן של מרבית הממשלות מעלה כי בפועל לא תמיד עמד יעד השגת השלום במקום גבוה בסדר יומן, ולעיתים פעולותיהן לא רק שלא קירבו הסכמי שלום, אלא שהיו מנוגדות באופן מובהק להשגתו.

הסכם השלום עם מצרים וההסדר עם הפלסטינאים (הסכם אוסלו) לא הושגו כתוצאה של יוזמה ממשלתית ישראלית, אלא כיוזמה של הידיב (במקרה של מצרים) וכיוזמה של שני אקדמאים, שאושרה בסופו של דבר על ידי ראש הממשלה (הסכם אוסלו). הסכם השלום עם ירדן הושג כהמשך "טבעי" של ההסדר עם הפלסטינאים, וכניצול הזדמנות על ידי חוסין מלך ירדן, ופחות כתוצאה של יוזמה ישראלית.

מתברר כי לקובעי המדיניות הישראליים קל הרבה יותר ליצור קונצנזוס סביב יציאה למלחמה ולמבצעים צבאיים מאשר לאחד את החברה הישראלית סביב הסדר מדיני, או הסכם שלום. דומה כי הסיבה למצב עניינים זה טמונה בהיווצרותה בישראל של חברה בעלת תרבות מיליטריסטית, שמאפייניה הם אלה המובילים לכך שיעד השגת שלום נדחק אצלה, ובגודל מכך גם אצל מנהיגיה, למקום נמוך בסדר היום ובמדרג האינטרסים שלה.

מספרן של הגדרות המונחים "מיליטריזם" ו"תרבות מיליטריסטית" הן כמספר המגדירים, אך לרובן יש כמה מאפיינים משותפים. בין אלה: זו מערכת של ערכים ואמונות הרואה בשימוש בכוח צבאי אמצעי מתאים לפתרון בעיות מדיניות והשגת כוח.

מערכת זו מורכבת מתוקפנות ושליטה במקום פשרה וויתור.

המיליטריזם רואה את השלום הממושך כמזיק ומנוון, ואילו המלחמה היא חוויה מבריקה.

דומה כי ניסיון לבחון את התאמתה של החברה הישראלית למאפייניו של המיליטריזם יבהיר כי זו אכן עונה על רוב, אם לא כולם. קרוב לוודאי שכל הקורא את ההגדרות ומכיר מעט את החברה הישראלית ואת תרבותה, לא יתקשה לקבוע כי החברה הישראלית היא חברה בעלת מאפיינים מיליטריסטיים מובהקים.

במקביל, ובתהליך של היוון חוזר, להיווצרותה של החברה המיליטריסטית בישראל גובשה והתפתחה

ד"ר ראובן פדהצור, מנהל אקדמי, מרכז ש. דניאל אברהם לדיאלוג אסטרטגי

גם תרבות מיליטריסטית, שסביבה התגבש קונצנזוס, שכמעט ואין עליו עוררין, בכל הנוגע להיבטיה המיליטריסטיים של המדיניות הישראלית. אחת התפיסות שגובשה במסגרת המיליטריזם הישראלי גרסה שלישראל אין למעשה אופציה מדינית, עליה היא יכולה לבסס את בטחונה. המסקנה היא, לפיכך, שנתורה לישראל רק האופציה הצבאית, שיש לראות בה הכרח כל יגונה. האופציה הצבאית, והשימוש בכוח הצבאי, נכפים על ישראל, אשר בלית ברירה נאלצת לצאת למלחמות, שנכפות עליה ואשר עליה לנצח בהן על מנת למנוע את השמדתה.

תפיסת האיום, שהיא נחלתה של החברה הישראלית, ואשר קובעי המדיניות בדרג הצבאי והאזרחי מטפחים אותה כל העת, מובילה לכך שגם תפיסת יחסי החוץ המקובלת על האליטות ועל דעת הקהל בישראל היא תפיסה כוחנית ביסודה, המקנה עדיפות לשיקולים אסטרטגיים-צבאיים על פני שיקולים דיפלומטיים. האלימות נתפסת כאמצעי לגיטימי בתחום היחסים הבינלאומיים, כל עוד מתקיים מצב של סכסוך מתמשך.

ומשום שברוב הזמן, ובקרב רוב מכריע של החברה הישראלית, נתפס מצב של ישראל כמי שנמצאת בסכסוך מתמשך, הרי שאין מנוס מלעשות שימוש מדי פעם בכוח הצבאי, על מנת להגן על קיומה של המדינה.

מכאן קצרה הדרך להגדיר כל מצב של מתיחות ביטחונית כאיום על ביטחונה, ואף על קיומה של ישראל, גם אם למעשה מדובר באיום מקומי במישור הטקטי. כך מטשטש הגבול בין איום קיומי לבין איום שאינו כזה. טרוריסט הנושא חגורת נפץ, הופך לאיום קיומי וחטיפת שני חיילים בגבול הלבנון גם הוא מוגדר ככזה. וברור שהמדיניות שיש לגבש מול יריב המהווה איום קיומי אינה יכולה להתבסס על חתימה לשלום או להסדר מדיני. עם מי שקם להורגך אינך מדבר שלום, אלא משכים להורגו.

התפיסה לפיה הדרך האפשרית היחידה להתמודד עם הבעיות שמעמיד הסכסוך עם מדינות ערב, ובהמשך עם הארגונים הפלסטינאים היא באמצעות הכוח הצבאי, לא נותרה במישור התיאורטי בלבד, אלא תורגמה למדיניות מעשית.

דוד בן-גוריון ומשה דיין הרמטכ"ל, שהובילו את התהליך שבסופו פרצה מלחמת סיני ב-1956, לא היו, כמובן, היחידים אשר פעלו על פי הגישה הגורסת כי ניתן למצוא פתרון, בהפעלת הכוח הצבאי, לכל הבעיות המתעוררות ביחסים שבין ישראל לשכנותיה-אויבותיה. גולדה מאיר, כראש הממשלה, התעלמה מכל סיכוי לפריצת דרך מדינית, וביססה את מדיניות

ממשלתה על הכוח הצבאי ועליו בלבד. גם יצחק רבין, בקדנציה הראשונה שלו כראש ממשלה (1974-1977) ביסס את מדיניותו מול מדינות ערב על הכוח הצבאי, כמרכיב המרכזי והמועדף. לזכותו של רבין יש לומר כי שינוי מהותי בתפיסתו התרחש בעת כהונתו השנייה כראש הממשלה, והוא שגרם להכרעתו האסטרטגית, שהובילה לחתימתו על הסדרים מדיניים עם הפלשתינאים. אך גם שינוי זה חל, כאמור, רק לאחר שמתכנני הסכם אוסלו העמידו את רבין בפני כמעט בפני עובדה מוגמרת של הסכם סגור ומגובש עם אש"ף.

נראה כי גם בתהליך תכנונה של מלחמת לבנון ב-1982, הנחתה את שר הביטחון, אריאל שרון, ובעקבותיו גם את ראש הממשלה, מנחם בגין, ההנחה שבמסגרת הקונצנזוס באשר ללגיטימיות של השימוש בכוח הצבאי, ניתן יהיה לגבש הסכמה רחבה של הציבור גם למלחמה שתכליתה הברורה הינה השגת יעדים פוליטיים-מדיניים. שרון תכנן מלחמה יוזמה שאינה מבוססת בהכרח על הצורך לסכל איום קיומי על המדינה, אלא על ניסיון ליצור שינוי מדיני מרחיק לכת במפת המזרח התיכון באמצעים צבאיים.

גם המדיניות שנקט צה"ל בהתמודדות עם גילויי האלימות והטרור במהלך אינתיפאדת אל אקצא, מבוססת על ההנחה כי ניתן לפתור את הבעיה באמצעות שימוש בכוח הצבאי, תוד התעלמות כמעט מוחלטת מהצורך להידבר עם הצד הפלשתינאי.

ניתוחם של מלחמת לבנון השנייה ומבצע "עופרת יצוקה" מעלה כי הם היו תוצאה של יוזמה ישראלית, שמקורה בתפיסה הגורסת כי התחזקות האיום הקיומי (מצד חיובאללה בלבנון ומצד חמאס בעזה) מחייב תגובה צבאית נמרצת. בשום שלב לא עלתה האפשרות להתמודד עם הבעיות בלבנון ובעזה באמצעות חתימה להסדרים, או להסכמים עם היריב.

התוצאה היא, שברוב המקרים קיימת זהות כמעט מוחלטת בין החלטות מדיניות והחלטות צבאיות. ראש הממשלה והשרים עסוקים בדרך כלל בעיקר בניהול המהלכים הצבאיים, ולעיתים הם נמנעים גם מכך, כפי שהוכיח המקרה של ההתמודדות עם המשט שהיה בדרכו לעזה, בסוף מאי 2010 ולא בדיפלומטיה, משא ומתן, או חשיבה יעירתית על הצעות לפתרון. המדיניות מפנה דרך כמעט לגמרי להחלטות על דרכי ההפעלה של כוח צבאי.

מכל אלה עולה כי התשובה לשאלה, האם החתימה לשלום היא אכן יעד אסטרטגי של החברה ושל קובעי המדיניות בישראל, הינה: לא בהכרח. ■

עם הספרא ועם הסייפא

יוסף נסראלדין

הזה לא נמצא על שולחן דיוניהם ואפילו לא עולה על דעתם, ולמרבית הצער, החלק הדומיננטי מערביי ישראל הרואה בעצמאות ישראל מדינתם, כיום "הנכבא" שלהם, הצטרף לקונפציה זו ובמיוחד אחרי מלחמת ששת הימים במפגשם עם אחיהם ביהודה ושומרון וחבל עזה.

מילת שלום שגורה על כל פה במדינת ישראל ואנשים מברכים אחד את רעהו במילת שלום. ישראל החזירה למצרים ולירדן את כל השטחים שכבשה ב 1967 במלחמת ששת הימים וחתמה עמם הסכם וחווה שלום אך מהכרתי את המציאות השוררת בשתי המדינות הנייל, ההסכם הוא מעין הפסקת אש ולא שלום. עמים אלה מתכחשים לעצם קיומנו הפיזי.

בתקשורת שלהם מדברים על האויב הציוני, משכילהם מטילים עלינו חרם ושגרירינו בביירותיהם חיים במבצרים.

אני לא מכיר אזרח בישראל שאינו חפץ בשלום אך על מנת להגשים רצון זה צריכים פרטנרים והפרטנרים

האלה אינם חפצים לספק לנו את רצוננו, כל אחד מסיבותיו ומהמציאות שהוא נתון בה.

לדעתי, השלום הנכסף והמתבקש אינו עדיין בהישג יד, אפילו באם נחזיר את כל השטחים לסוריה ולפלסטינים.

ישנם שני נושאים שלא ניתן לגשר עליהם בדור

**"זה תמיד נראה בלתי אפשרי,
עד אשר הדבר נעשה"**

נלסון מנדלה

הזה: ירושלים כבירתה הנצחית של ישראל והפליטים המהווים פזורה פלסטינית בארצות ערב ובשאר מדינות העולם.

אין מנהיג ערבי שיוותר לנו על חלוקת ירושלים ואין מנהיג ערבי שיעזר לוותר על חלום השיבה של הפלסטינים וגם לחיפה, ליפו ולעכו. כמו

במקורות העם היהודי מצוי פסוק שמקפל בתוכו מובנים וערכים שהם בנפשנו גם היום. הפסוק "ה' עוז לעמו ייתן ה' יברך את עמו בשלום" הנו הבסיס לעצמאותה ולנצחיותה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. הפסימיסטים טוענים שהפתרון הנו קץ לציונות חלילה או סוף לערביות, הפציפיסטים טוענים שאין מספיק במה שישראל מוכנה לתת ויש לוותר על כל הנכסים הגיאוגרפיים תמורת שלום.

האופטימיסטים מייחלים לשלום, רוצים בו, רואים בו כיעד אסטרטגי ומאמינים שבצד השני, קרי, בקרב אויבי ישראל יסתפקו בנסיגה לגבולות 67 ואז המזרח התיכון יהפוך לגן עדן. ואילו הריאליסטים יודעים ומבינים שאנחנו נתונים בתהליך היסטורי ממושך וסופו טרם נצפה בעין, בו אנו נתבעים, נדרשים וחיבים להיות חזקים עם כוח מחץ צבאי מהטובים בעולם תוך תקווה אמיתית לשלום עם שכנינו הערביים.

שיבת ציון ועצם התהוותה של מדינת ישראל במזרח התיכון נתפסת עד עצם היום הזה בעיני רוב ערביי המזרח התיכון כאקט זמני בן חלוף וטוענים שהעותומנים והאנגלים אחרי מאות שנים נעלמו ואינם עוד וכך גם יקרה עם המפעל הציוני, רק צריך להמתין ובסופו של דבר הם בטוחים למימוש תקוותם ורצונם זה. הם רואים בישראל נטע זר במזרח התיכון וכאי קטן בתוך האוקיינוס הערבי הכביר והגדול.

כנראה שדמיונם האוריינטלי בוגד בחשיבתם זו ואינם מבחינים בין המעצמות האימפריאליסטיות שהיו כאן ובין עם השב לארצו ולביתו ולמולדתו אחרי אלפי שנות גלות.

ברור שהדבר העובדתי והמהותי והאמיתי

יוסף נסראלדין, ראש התנועה הדרוית הציונית בישראל

כן בישראל לא קיים ולא יקום בדור הזה מנהיג ציוני שיוותר על ירושלים כבירתה של ישראל או יסכים לאפשר לפלסטינים לשוב לארץ ישראל ובמיוחד למדינת ישראל, כי בזה יתחסל המפעל הציוני חלילה, ולכן עלינו להמשיך לקוות ולא להתייאש אך להיות ריאליים ועד אז: יש למגר את השחיתות במדינה, יש להעצים ולחזק את הכלכלה והחינוך, יש ליישב ולתעש ולהפריח את הפריפריה בגליל ובנגב, יש לשמור בצורה קפדנית על רוב דומיננטי יהודי במדינה, יש לעשות למען החזרת היורדים ומניעת בריחת מוחות, יש להפריד דת ממדינה וכלכלה מממשלה. יש לתת יחס הוגן לאוכלוסייה הלא יהודית ולחולל הלכה למעשה, שוויון מוחלט בחובות ובזכויות לכל אזרחי המדינה ויש להעצים, לחזק ולהגביר את צה"ל במוטיבציה, באמצעים ולשפר לאין ערוך את היכולות שלו כי עוצמתו ויכולתו הם הערובה הנצחית לעצם קיומנו והם התקווה האמיתית שתשכנע את אויבנו לעשות עמנו שלום. ■

אין לנו דרך אחרת

ברוך שפיגל

מוסריותה של ישראל נובעים בין השאר מחולשת העולם במתן מענה הולם להשפעה ולחדירה האסלאמית (זאת אל מול ביקורת עניינית ולגיטימית). מדינת ישראל חייבת להדגיש באופן שיטתי ורציף באסטרטגיה, במדיניות, ביחסים בינלאומיים ובהסברה, את צדקתה, את ערכי היסוד והמוסר הבסיסיים שלה כמדינה, שזכות קיומה אינו מוטל בספק, מול אויבים הרוצים במחיקתה. על ישראל להדגיש שחתירתה לשלום היא צורך עליון לצד השמירה על ביטחונה, המהווה תנאי הכרחי לקיומה.

התחדשותן של השיחות הישירות עם הפלסטינאים, בימים אלה, למרות כשלון העבר, הינו ביטוי נוסף של הצורך של ממשלת ישראל לנסות ולהגיע לשלום. המציאות בשטחי יהודה ושומרון (בניגוד לעזה) בשנה האחרונה טובה מאשר בעבר. קיים שיפור כלכלי משמעותי אצל הפלסטינאים ויש שיפור רב ברמת הביטחון בישראל. אם יהיה רצון פוליטי, תוך נכונות ליותר מצד שני הצדדים, יתכן ונראה תהליך מתמשך והתקדמות נוספת לקראת השלום, למרות הסקפטיות הרבה שאכן הדבר אפשרי.

כל אלטרנטיבה אחרת עלולה להוביל להסלמה אזורית ובינלאומית, לקירוב המלחמה ולמציאות גרועה יותר. נדרש זמן כדי להתגבר על החשדות, השנאה וחוסר האמון ולהכנת הקרקע לעתיד לבוא. אורך נשימה, לצד עקביות ושמירה על הידברות והתקדמות רציפה, הינם מקדם חשוב בתהליך השלום. המחיר בכישלוננו של המו"מ עלול להיות כבד הרבה יותר מהמאמץ הקשור בהמשכו ובקידומו ולכן החתירה לשלום צריכה להמשיך ולהיות היעד העיקרי בסדר היום של ממשלות ישראל.

דברים אלה, הם לזכרו של פרופסור יוסף גינת, אשר פעל ללא ליאות לקירוב לבבות בין שכנינו וניסה למצוא פתרונות לסכסוך המתמשך, למרות העליות והמורדות בהן נתקל בדרכו.

כל מפעל חיו הוקדש לחיפוש הדרכים להגיע להבנות, לדו-קיום ולשלום עם הערבים, מתוך הכרה שזה צורך עליון לקיומה ולעתידה של מדינת ישראל. ■

ובציבור האזרחי הרחב מהווה מטרה מוצהרת ומרכזית של אויבנו, הנערכים לכך בפועל. לצד שמירה בלתי מתפשרת על בטחון המדינה, על ממשלת ישראל לחפש כל דרך אפשרית ליציאה מן הסטאטוס-קוו, על מנת שנגיע להסכמי שלום עם הפלסטינאים, סוריה ולבנון.

ישראל היא המדינה היחידה בעולם אשר אין לה עדיין גבולות מוכרים. עלינו לנסות ולהגיע למצב של סוף הסכסוך עם שכנינו

”נוכחתי שאומץ אינו היעדר פחד, אלא הניצחון על הפחד. האדם האמיץ אינו זה שלא מפחד, כי אם זה שכובש את הפחד.”
נלסון מנדלה

ולחיות בגבולות מוכרים ובטוחים (ברור כי הדבר אינו תלוי רק בנו).

הסכנה מאיראן, האיום המתמיד מהצד הסורי, מלבנון ומעזה, השינוי במדיניות תורכיה ועוד, מחייבים את ישראל לצמצם סכנות אלה ורצוי בדרכים מדיניות ודיפלומטיות. על ישראל לחפש פתרונות שגם אם יצריכו ויתורים על חלקי ארץ ישראל והגולן היא תעשה כך, בתנאי שישמר הביטחון הנדרש לקיומה ולעתידה. כמוכן שעל הצד השני לוותר על עמדותיו באשר לזכותה של ישראל להתקיים לצידו כשכנה לגיטימית.

מזה זמן מדחפת על ראשינו סכנה מכיוון נוסף. דה לגיטימציה ודמוניזציה של ישראל, גם בקרב מדינות המקיימות עמנו יחסים קרובים, הנחשבות לידידות. על ישראל להיערך מיד למתן מענה הולם למגמות חדשות-ישנות אלה, המכרסמות בצורה שיטתית במעמדה כמדינה ומחזקות את כוחם של אויבנו. העצמת הדה-לגיטימציה נובעת גם מהחדירה וההשפעה האסלאמית השיטתית באירופה ובעולם, המתקשה להתמודד עם תופעה זו.

השימוש ב”כיבוש” והביקורת על חוסר

למון הקמת המדינה עושה ישראל מאמצים בלתי נלאים שמטרים אחת - הגעה לשלום עם אויבנו. הצהרת הכוונות האולטימטיבית של ממשלות ישראל למיניהן היתה תמיד, להגיע ולחיות בשלום לצד שכנינו כמדינה יהודית דמוקרטית, ללא ערעור על הלגיטימיות לקיומה. הציבור בישראל רוצה שלום, ולא הייתה ממשלה אחת בישראל שהסירה את החתירה לשלום כיעד מרכזי מסדר יומה.

ישראל השיגה שלום עם שתיים משכנותיה, מצרים וירדן, לאחר מלחמות קשות ומרות שבהן נפלו אלפי חללים. השגת שלום עם הפלסטינאים, סוריה, לבנון ויתר מדינות ערב, הינה אתגר ראשון במעלה וללא השגתו, מציאות חיינו תמשיך להיות מלווה במתחים ביטחוניים, במשברים ובמלחמות נוספות.

לאחר קריסת בריה”מ והסכמי מדריד, הייתה תחושה בציבור כי השלום בדורנו אפשרי ואיננו רק משאלת לב. נכנסנו לתהליך מדיני עם הפלסטינאיים והסורים (ועם ירדן שאיתה חתמנו חוזה שלום בשנת 1994) ותהליכים אלה הסתיימו במבוי סתום, באינתיפאדה, במלחמה בלבנון ובמבצעים רחבי היקף באיו”ש ובעזה.

בפועל, מסתבר כי הדרך לשלום עדיין ארוכה ותחושת התקווה התחלפה בספקנות ובפסימיות באשר ליכולת להגיע לשלום בדורנו. הציבור, ברובו הגדול (עפ”י הסקרים), היה מוכן לויתורים גדולים תמורת השלום. כיום גוברת תחושת חוסר האמון והאכזבה ורבים הקולות האומרים, ניסינו, הניסיון לא עלה יפה, זה מה יש ונראה כיצד יתפתחו הדברים.

גישה זו מסוכנת ומנציחה את הסטאטוס-קוו. מדיניות של ”שב ואל תעשה” יכולה להוביל להסלמות קיצוניות ולמלחמה בהיקף שונה מן העבר. הפגיעה בעורף האסטרטגי

תא”ל (מיל) ברוך שפיגל, יועץ לוועד המנהל במרכז ש. דניאל אברהם לדיאלוג אסטרטגי

מלחמות, מתווכים ומה שביניהם

אסתי עופר

אלי פרידמן

מהלך מדיני נוסף של מנדס פרנס היה הגעה להסכם עם מנהיג התנועה הלאומית בתוניסיה, חביב בורגיבה, על אוטונומיה נרחבת שתינתן לתוניסאים, כצעד מקדים לעצמאות מלאה שתינתן ב-1956.

ריצ'ארד ניקסון 1994-1913, נשיא ארה"ב ה-37. הביא לינירמול היחסים עם הרפובליקה העממית של סין תוך נטישת המדיניות האמריקנית המסורתית של תמיכה ברפובליקה הסינית טאיוואן כסין האמיתית. ישנם הטוענים, שצעד זה שילב את סין במשפחת העמים וסייע להשגת שלום.

פרדריק וו. דה-קלרק, נשיא דרום אפריקה 1994-1989. רפורמיסט שהביא לביטול משטר האפרטהייד הגועני ולהפיכת דרום אפריקה למדינה דמוקרטית מלאה, בה בני כל הגזעים, כולל הרוב השחור, נהנים מזכות הבחירה וזכויות אחרות. דה קלרק הוא חתן פרס נובל לשלום לשנת 1993.

אנואר סאדאת נשיא מצרים ומנחם בגין ראש ממשלת ישראל - ב-19 בנובמבר 1977 נחת סאדאת בנמל תעופה בן-גוריון ובכך היה למנהיג הערבי הראשון שבא לביקור בישראל, ופתח תקופה חדשה בהיסטוריה של המזרח התיכון. מיליוני אנשים ברחבי העולם צפו ברגע ירידתו של סאדאת מהמטוס, לצלילי תרועת חצוצרות ורעש תותחים. סאדאת שהה בביקורו זה שני לילות בישראל, נאם בכנסת ונפגש עם כל סיעות הבית. באמצעות ביקור זה, פתח סאדאת דרך לתהליך של שלום עם ישראל, ששיאו היה בחתימת ההסכם ב-26 במרץ 1979. על הסכמי קמפ דייוויד שסללו את הדרך להסכם השלום זכה יחד עם מנחם בגין, ראש ממשלת ישראל ושותפו לתהליך, בפרס נובל לשלום.

חוסין בן טלאל מלך ירדן - בשנת 1992 עלה לשלטון בישראל יצחק רבין. הסכמי אוסלו, שנחתמו בשנת 1993 בין ישראל ובין הפלסטינים, נתנו תנופה למשא ומתן חשאי וממושך עם ירדן, שלאחריו נפגש רבין עם חוסין ב-25 ביולי 1994 בווינגטון, ובנוכחות הנשיא ביל קלינטון הודיעו השניים על סיום מצב הלוחמה בין ישראל לירדן.

ב-26 באוקטובר 1994 נחתם הסכם השלום בין ישראל לירדן בטקס במעבר ערבה, בנוכחות נשיא ארצות הברית. ההסכם כלל תיקוני גבול קלים, הסכמים בדבר השימוש במים, והסכמה על נורמליזציה מלאה בין הצדדים. במהלך השנתיים שלאחריו נחתמו עוד שישה-עשר הסכמים מפורטים בין הצדדים בנושאים שונים. ■

כמתווך מטעם האו"ם בסכסוך במזרח התיכון בין מדינת ישראל ושכנותיה. ניהל מגעים עם ישראל ומדינות ערב ב-1967 ו-1968, ושוב ב-1971, ואף הציע הצעת פשרה משלו שהתקבלה על ידי מצרים, אך לא התקבלה על ידי ישראל.

ד"ר הנרי קיסינג'ר פעל באזור בשנים 1973-1975 במלחמת יום הכיפורים הביא להפסקת אש והחלפת שבויים בין ישראל למצרים ובין ישראל לסוריה, ולהסכם הפרדת הכוחות בין מדינות אלה. היה אחראי למסע דילוגים נוסף בין ישראל ומצרים שבסופו, ב-1975, נחתם הסכם הביניים בין ישראל למצרים. כמזכיר המדינה, חתם ב-1973 בפרוץ על הפסקת האש שהביא את מלחמת וייטנאם לסיומה. על הסכם זה זכה קיסינג'ר לקבל את פרס נובל לשלום.

וורן קריסטפר וריצ'ארד הולברוק בשנת 1995 תיווכו מזכיר המדינה וורן קריסטופר, יחד עם סגנו ריצ'ארד הולברוק, בשיחות השלום בין נשיאי סרביה, קרואטיה ובוסניה. השיחות הובילו ל"הסכם דייטון" שהביא לסוף המלחמה בבוסניה, שכללה פשעי מלחמה רבים וטיהור אתני.

ג'ורג' מיטשל פעל בשנת 2000 כשליח הממשל האמריקאי לצפון אירלנד הוביל לכינון הסכם יום שישי הטוב. הגיע למזרח התיכון כשליח הממשל, במטרה לחקור את הנסיבות שהביאו לפרוץ אינתיפאדת אל-אקצה. המלצותיו שנוסחו בדו"ח מיטשל היוו את הבסיס לתוכנית מפת הדרכים המציעה פתרון לסכסוך הישראלי-פלסטיני. לאחר בחירתו של ברק אובמה לנשיאות ארצות הברית, מיטשל מונה כשליח הממשל החדש למזרח התיכון וכעת מתווך בין ישראל לרשות הפלסטינית במגעים לא ישירים.

ראשי מדינות שעשו צעדים שהביאו לסיום סכסוכים

שארל דה-גול 1970-1890, נחשב לאחד מגדולי המדינאים במאה העשרים. תהילתו נובעת הן מראיית הנולד שהפגין בתחום האסטרטגיה העבאית בין שתי מלחמות העולם, היה המתנגד החריף ביותר לשלטונו של אדולף היטלר בקרב הצרפתים - אל מול תופעות של שיתוף פעולה וכניעה בארצו, והן מהכרעתו הנועזת שהביאה לסיום הסכסוך באלג'יריה.

פייז מנדס פרנס 1982-1907, היה ראש ממשלת צרפת, שפעל לסיום הקולוניאליזם הצרפתי. במסגרת הסכם עם המנהיג הקומוניסטי הווייטנאמי הו צי-מין, הוא הוציא את כוחות צרפת מווייטנאם.

רשימה חלקית של מלחמות אלימות מאוד הזקוקות לטיפול תקווה לשלום

מלחמת האזרחים במיאנמר מ-1948.
סכסוך פפאו באינדונזיה מ-1963.
התקוממות בפיליפינים מ-1969.
המלחמה בין מפלגת הפועלים הכורדית לשלטון הטורקי מ-1978.
התקוממות בקשמיר ובג'אמו משנת 1989.
מלחמת האזרחים בסומליה משנת 1991.
המלחמה באפגניסטן, לאחר פיגועי 11 בספטמבר בשנת 2001.
המלחמה בעיראק, מ-2003.
הסכסוך בדארפור, משנת 2003.

רשימה חלקית של מתווכים, שטיפחו את התקווה לשלום, גם אם לא הצליחו בכך

פולקה ברנדוט היה דיפלומט שוודי שתיווך בשנים 1947-1948 מטעם האו"ם בין מדינת ישראל למדינות ערב במלחמת העצמאות, בניסיון להביא קץ למלחמה בדרכי שלום. בעקבות מאמציו הושגה ההפוגה הראשונה ב-10 ביוני 1948. נרצח בירושלים ע"י ארגון הלח"י.

רלף בניץ פעל בשנים 1949-1947 כמתווך מטעם האו"ם לאחר רצח ברנדוט, והצליח להביא להסכם שביתת הנשק בין ישראל ובין מדינות ערב ב-7 בדצמבר 1949. על הישגו זה קבל פרס נובל לשלום.

דאג המרשלד שימש כמוכ"ל האו"ם מ-1953. ניסה להביא להתקרבות בין ארצות ערב לישראל. בימי מלחמת סיני הוא הקים את UNEF, כוח או"ם שמנה כשיאו 6,000 חיילים ונועד לשמור על השלום בחצי האי סיני. היה זה כוח האו"ם הראשון מסוגו, והוא פעל באזור עד שיוורשו של המרשלד, או תאנט, החליט להוציאו משם בתקופת ההמתנה שקדמה למלחמת ששת הימים.

לסטר פירסון זכה בפרס נובל לשלום ב-1957 על הקמת כוח החירום הבינלאומי של האומות המאוחדות, שנועד לצורך פתרון משבר סואץ. בנובמבר 1956, תווך בין מצרים לבין אנגליה וצרפת על מנת לאפשר מעבר חופשי בתעלת סואץ ולהפסיק את הקרבות בסיני.

ד"ר **גונאר יארינג** בשנים 1971-1967 שימש

אלי פרידמן, עוזר למנהל במרכז ש. דניאל אברהם, המכללה האקדמית נתניה
אסתי עופר, רכות מרכז ש. דניאל אברהם, המכללה האקדמית נתניה

החפץ בשלום יכון למלחמה

פרופ' דוד קאסוטו

הנושא שהוצב בפניי הוא "טיפוח התקווה לשלום כיעד אסטרטגי" יתכן שדבריי לא יהיו ברוח התקינות הפוליטית המאפיינת את קומון-סנס אך גם לי נראה שאין מנוס מטיפוח התקווה לשלום וראייה אופטימית של העתיד. השאלה היא כיצד לטפח את התקווה לשלום בלב הישראלי המצוי ובעיקר בלב הנוער - עתידנו.

כששני יריבים ניצים ורוצים לסיים את הסכסוך ביניהם הרצון להפסיק את הסכסוך חייב לאפיין את שני הצדדים. צד אחד אינו מספיק אם רק אחד רוצה בסיום הסכסוך והשני אינו רוצה בו. זהו מרשם בדוק למלחמה. במקרה דנן אומר פרופ' משה שרון "אין ליריביו עניין בשתי מדינות לשני עמים זוהי המצאה שלנו כחלק מהאשליה שבה אנו חיים. הם אומרים שביתתים הם רוצים להקים מדינה משלהם בגבולות 1948" הם לא מזכירים ולו ברמז את המדינה היהודית "... המטרה הברורה של העולם האסלאמי הערבי" אומר פרופ' שרון "היא חיסול כל מדינה יהודית על יושביה, זאת משום שעל פי האסלאם השטח של ארץ ישראל הינו הקדש מוסלמי, ולא יעלה על הדעת מבחינת השאריע (ההלכה המוסלמית) שיהיו כאן יהודים בעלי ריבונות על הארץ הזאת..." למוסלמי עפ"י אמונתו מותר לאחז את עיניו בו בריתו כדי להביא למטרתו "הסופית".

פרופ' דוד קאסוטו, מרצה לאדריכלות, המרכז האוניברסיטאי אריאל

לעומת זאת עם ישראל רואה בשלום את התגשמות כל המאוויים כדי לחיות בדרך דמוקרטית ונינוחה. הוא מבחנתו, מוכן להגיע לווייתורים מפליגים ובלבד שישגיג את המטרה הזאת ותיתם המלחמה. הצד שמנגד, כאמור, אינו מסכים שלצד היהודי תהיה זכות כלשהי על הארץ, במקרה הטוב הוא מוכן להעניק לו את הזכות לחיות. תמורת השלום הוא מוכן להעניק שהשליט מקבל את כניעותו, הוא מאפשר לך חיים של אפלייה ובוודאי ללא כל זכות של ריבונות, ללא כל זכות של עצמאות וללא כל זכות של כבוד. לעצרתו, ישראלים רבים בתמימותם מוותרים על מושגים כמו ריבונות או כבוד. אלו נראים בעיניהם מושגים אנכרוניסטים של עולם שאבד עליו הכלח. הם יסתפקו בזכות חיים שתוענך להם על ידי הצד שכנגד. חוסר הנכונות להילחם על מושגים כמו ריבונות וכבוד מקרב אותנו למסקנה מפחידה למדי והיא ויתור על מושג המדינה היהודית, שבעיני מיעוט קטן אך קולני נראית כמושג אנכרוניסטי שאיבד כיום את משמעותו. בטעות הם רואים במדינה היהודית מן שרדי של הגלות, ביטוי של עולם שאין לו עוד זכות קיום. הם לא רואים באירידינטה האיסלאמית דבר פסול. הפסול הוא רק בנו, הרוצים לשמר מושגים שכביכול פג תוקפם. רוב הציבור בישראל אינו מקבל את העמדה הזאת, אך אינטליגנציה מסויימת "האנשים החשובים", חלקם פוסט ציוניים ופוסט יהודיים, כותבי המסות והמאמרים בעיתונות מסויימת, אף שהם מיעוט שבמיעוט, הם השופר הנשמע היום בחוצות לעומתם הרוב הגדול האילם וקולו לא ישמע. וכאן נשאלת השאלה - והיה

1. להכיר שהצד שכנגד אינו מעוניין ביתיים להקנות לנו את ההכרה בריבונות המדינה היהודית.

2. לנטוע בלב אויביו - בני שיחנו, את התחושה שלא איבדנו את נכונותנו להיאבק על זכות הקיום שלנו על ריבונותנו ועל כבודנו. כאופטימיסט מושבע אני משוכנע שהרוב הגדול בעמנו יבין שאין מנוס מלהיות נכונים להלחם על הזכויות דלעיל, שהרי "אם אני מתגונן סימן שאני קיים" כדברי הרב אבינר במכתב לנכדו.

3. זהו הסיכוי שמדינת היהודים, חונם של הרצל, בן גוריון, זיבוטינסקי ובגין וכל אנשי החלום הציוני, תמשיך את קיומה, תצמח ותשגשג. זוהי ארצנו בזכות ולא בחסד והיא ברבות הימים תהווה גורם משמעותי בכינון מזרח תיכון חדש כשבקירבו שתי מדינות ושני עמים;

- עלינו להחזיק מעמד ללא ויתור ואני משוכנע שגם בני שיחנו יגיעו עם הזמן לזנוח דרד זו - החשקה של האסלאם המיליטאנטי - גם אצלם יקודם הרצון לשלווה ולרווחת החיים במקום הנכונות להקרב עמית ולא יאבד לדעת על מזבח האובסקורנטים האסלאמי.

4. כדי להגיע לכך אנו חייבים להראות נכונות ללחום על ריבונותנו, על זכות הקיום שלנו ועל כבודנו וכך נטפח את התקווה לשלום כדברי הפתגם הלטיני הקדום: *Si Vis Pacem Para Bellum* שמשמעותו "החפץ בשלום יכון למלחמה". ■

מדור תגובות

תגובה למאמרו של דר' פדהצור בגיליון הראשון - "חופש הדיווח הביטחוני בסכנה" מאת דר' עזריאל אורכר

קורה לעיתים תכופות (מד) אי עלי למסרו לגורמים המוסמכים. אם החומר הודלף לו על ידי מישהו שהחזיק בו כדין אזי על העיתונאי לסרב לקבלו ולא אכנס כאן לדיון מה על העיתונאי לעשות הלאה במקרה כזה. אבל, לפי החוק הקיים, החוקת חומר סודי שמישהו אחר (שתפקידו בכך) קבע כי רק המורשים לכך רשאים להחזיקו היא לכל הדעות עבירה, ושום התפלפלות לא תשנה זאת. אפילו אם הצנזורה מתירה לפעמים את הרסן, כפי שמודה בכך דר' פדהצור. ■

אינו עיתונאי טוב. טענה זו, ודומות לה, מבוססת על מספר טעויות בסיסיות: ראשית גלומה בה ההנחה כי מותר לעיתונאי להחזיק בחומר סודי שלא כדין. החוק קובע כי אלא אם לאיש יש היתר כדין להחזיק בחומר סודי, אזי החוקתו של חומר כזה היא עבירה על החוק. ועד כמה שהדבר יישמע מוזר, לפני החוק, עיתונאים הם כשאר בני אדם. אם העיתונאי עשה מאמץ (פרץ לכספת למשל) להשיג חומר כזה אזי בוודאי ובוודאי שהוא פושע. אם מצא אותו ברחוב (ולדאבונו זה

במאמר "חופש הדיווח הביטחוני בסכנה" עוסק דר' פדהצור בסוגיה רגישה בדרך כלל ובמדינת ישראל בפרט. כבר מהחותרת הוא נתפש לשגיאה שניתן להגדירה 'מתודולוגית'. הוא אינו מגדיר מהו "חופש הדיווח הביטחוני" וקשה לכן לשפוט מי באמת נמצא בסכנה? מספר עיתונאים מחפשי סנסציות או ביטחון המדינה ואזרחיה. נתחיל עם הטענה כי "חומר סודי" הוא לב ליבו של המקצוע של עיתונאים העוסקים בנושאי צבא וביטחון וכי עיתונאי שאינו מחזיק בידו חומר סודי